

Obiectivul 3

Daniela TERZI-BARBAROȘIE

PROMOVAREA EGALITĂȚII GENURILOR ȘI ABILITAREA FEMEILOR

Aportul societății civile și al sectorului privat
la atingerea țintelor naționale ale ODM 3
în Republica Moldova

The project is funded by the European Union

316.356.2-055.2:[061.2+334](478)

T 45

Terzi-Barbarosie, Daniela.

Promovarea egalitatii genurilor si abilitarea femeilor : Aportul societatii civile si al sectorului privat la atingerea tintelor nationale ale ODM 3 in Republica Moldova / Daniela Terzi-Barbarosie ; Inst. de Politici Publice, Center for Economic Development, Expert-Grup Independent Think-Tank. - Ch. : Inst. de Politici Publice, 2012 (Tipogr. "Almor-plus"). - 56 p. : fig., tab. - (Seria Obiectivul ; 3, ISBN 978-9975-4415-6-8).

Bibliogr.: p. 55 si in notele de subsol. - Apare cu sprijinul financiar al European Union. - 50 ex.

ISBN 978-9975-4414-2-1.

316.356.2-055.2:[061.2+334](478)

T 45

ISBN 978-9975-4414-2-1

Conținutul acestei publicații este responsabilitatea exclusivă a autorului/autoarei, Centrului pentru Dezvoltare Economică, Centrului Analitic "Expert-Grup", Institutului de Politici Publice și nu reflecta neaparat punctul de vedere al Uniunii Europene.

CUPRINS

SUMAR EXECUTIV	3
INTRODUCERE	4
CAPITOLUL 1	
ODM 3 ÎN REPUBLICA MOLDOVA – CADRUL GENERAL	9
CAPITOLUL 2	
ODM 3 – TENDINȚE MAJORE ȘI SITUAȚIA ACTUALĂ ÎN DOMENIU	19
CAPITOLUL 3	
ROLUL SOCIETĂȚII CIVILE ÎN ATINGEREA ODM 3	31
3.1 Cartografierea societății civile relevante pentru ODM 3, care au participat în cadrul studiului.....	36
3.2 Cunoașterea agendei internaționale de dezvoltare.....	36
3.3 Promovarea politicilor.....	38
3.4 Prestare de servicii.....	41
3.5 Sensibilizare și informare.....	43
3.6 Contribuția organizațiilor societății civile la schimbări.....	44
CAPITOLUL 4	
ROLUL SECTORULUI PRIVAT ÎN ATINGEREA ODM 3	46
4.1 Gradul de cunoaștere a ODM 3 de către agenții economici cuprinși în studiu.....	48
4.2 Contribuția agenților economici la realizarea țintelor ODM 3 prin activitatea de bază... ..	49
4.3 Externalități sociale pozitive.....	49
4.4 Responsabilitate Socială Corporativă.....	50
4.5 Filantropie și investiții comunitare.....	53
4.6 Dialog de politici.....	54
4.7 Contribuția sectorului privat la schimbări.....	56
CAPITOLUL 5	
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	58
SURSE BIBLIOGRAFICE	60
LISTA RESPONDENȚILOR	64

LISTA ABREVIERILOR

AOD – Asistența oficială pentru dezvoltare

APL – Administrația publică locală

BNS – Biroul Național de Statistică

CSI – Comunitatea Statelor Independente

DAC – Comitetul de Asistență pentru Dezvoltare

IDU – Indicele Dezvoltării Umane

MS – Ministerul Sănătății

MMPSF – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

ME – Ministerul Educației

ODM – Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului

OCED – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică

ONU – Organizația Națiunilor Unite

ONG – Organizații neguvernamentale

OMS – Organizația Mondială a Sănătății

OSC – Organizații ale societății civile

OSCE – Organizația pentru securitate și cooperare în Europa

SIDA – Agenția Suedeză pentru Dezvoltare Internațională

SND – Strategia Națională de Dezvoltare

UNICEF – Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

UE – Uniunea Europeană

UNFPA – Fondul Națiunilor Unite pentru Populație

UN Women – Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor

SUMAR EXECUTIV

Declarația Mileniului, adoptată de Națiunile Unite în septembrie 2000, a consemnat angajamentele pe care și le-au asumat statele-membre semnatare cu privire la realizarea unui progres substanțial în dezvoltarea societății și lupta cu sărăcia, cuantificat prin atingerea celor opt Obiective de Dezvoltare ale Mileniului. Astfel, ODM au fost recunoscute ca un cadru de referință de primă importanță, care poziționează drepturile omului și lupta cu sărăcia în centrul elaborării și implementării politicilor de dezvoltare.

La nivel național, ODM oferă oportunitatea de a extinde politicile anti-sărăcie prin integrarea unei perspective holistice asupra proceselor de elaborare a politicilor macroeconomice. În același timp, atât la nivel global, cât și național, ODM facilitează colaborarea partenerilor de dezvoltare în vederea identificării priorităților pentru asistență externă și asigură o mai bună coordonare printre agențiile donatoare. Toate cele opt obiective și țintele corespondente acestora sunt ambițioase, iar atingerea lor reclamă eforturi globale și naționale enorme.

În același timp, prin intermediul unor acțiuni eficiente, coerente și consistente, atât la nivel global, cât și la nivel național, există premise ca unele ținte să fie atinse sau parțial atinse. Iar pentru aceasta este stringentă conjugarea eforturilor tuturor actorilor sociali, care prin contribuția sa pot să susțină demersul Guvernului Republicii Moldova în vederea atingerii ODM către anul 2015.

Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului oferă o viziune cvasi-unanim împărtășită la nivel global asupra unei lumi îmbunătățite către anul 2015, în care, alături de alte progrese, femeile sunt abilitate cu putere la nivel central și local, iar disparitățile de gen în venituri sunt reduse considerabil.

Obiectivele acestui studiu sunt:

- i) de a prezenta pe scurt contextul național actual cu privire la egalitatea de gen și promovarea femeilor;
- ii) de a evidenția și analiza rolul sectorului asociativ și a sectorului privat în atingerea **ODM 3**;
- iii) de a oferi exemple de bune practici de considerare a dimensiunii de gen în activitatea societății civile și a sectorului privat și
- iv) de a elabora recomandări în vederea sporirii contribuției sectoarelor asociativ și privat în realizarea ODM către anul 2015.

Studiul începe cu o privire de ansamblu asupra **ODM 3** în contextul Republicii Moldova și tendințele actuale în domeniul de referință, urmată de alte două capitole în care se analizează implicarea societății civile și a sectorului asociativ în atingerea țintelor **ODM 3** și se încheie cu prezentarea concluziilor majore ale studiului și recomandări de optimizare și eficientizare a activității ONG-urilor și a agenților economici, precum și sursele bibliografice consultate.

INTRODUCERE

Scopul studiului:

Identificarea rolului organizațiilor societății civile și sectorului privat și analiza contribuțiilor acestora în realizarea **ODM 3**: Promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor.

Obiective specifice:

- ♦ evidențierea activităților pe care le efectuează cele patru categorii de respondenți (ONG-uri, sectorul privat, structurile guvernamentale și donatorii internaționali) în vederea atingerii țintelor **ODM 3** și identificarea potențialelor planuri de viitor ale acestora pentru accelerarea procesului de atingere a țintelor naționale pentru **ODM 3**;
- ♦ identificarea viziunii instituțiilor guvernamentale privind implicarea actorilor sociali în procesul atingerii țintelor naționale pentru **ODM 3**, precum și lacunele sau piedicile existente la moment;
- ♦ determinarea necesităților OSC, donatorilor și ale agenților economici privind acțiunile ulterioare pe care este necesar să le întreprindă instituțiile guvernamentale în vederea atingerii țintelor pentru **ODM 3**;
- ♦ determinarea nivelului de înțelegere a ODM-urilor, precum și a țintelor naționale pentru **ODM 3** de către cele patru categorii de respondenți;
- ♦ analiza nivelului de cunoaștere și aplicare a agendei internaționale în domeniul eficienței asistenței externe;
- ♦ identificarea propunerilor din partea fiecărei categorii de respondenți privind activitățile necesare în vederea sporirii contribuției actorilor sociali pentru atingerea țintelor naționale pentru **ODM 3**.

Importanța studiului

Rapoartele anterioare cu privire la implementarea ODM în Moldova s-au axat cu precădere asupra acțiunilor întreprinse de Guvernul Republicii Moldova, iar contribuția societății civile era invocată sporadic în conținutul acestora. Această situație este justificată prin faptul că angajamentele respective au fost asumate plenar anume de către Guvernul țării.

În același timp însă, ultimele evoluții în domeniul parteneriatelor de dezvoltare și a asistenței externe au scos în evidență faptul că alături de guverne, și alți actori sociali participă considerabil la dezvoltarea unei țări și bunăstarea cetățenilor, iar această schimbare de paradigmă a determinat și o îmbunătățirea a abordărilor cu privire la organizațiile societății civile și agenții economici.

Prin urmare, studiul de față vine să suplinească cadrul de referință privind monitorizarea realizării ODM-urilor, prin identificarea rolului și contribuției societății civile și a sectorului privat în ceea ce privește atingerea **ODM 3**, precum și prezentarea unor bune practici în domeniu.

Mai mult decât atât, analiza efectuată este completată cu viziunile instituțiilor guvernamentale și ale partenerilor de dezvoltare asupra implicării societății civile și a sectorului asociativ în atingerea ODM-urilor către 2015.

Astfel, prin realizarea obiectivelor propuse, studiul oferă perspective multiple de analiză la nivel de:

1. Organizații ale societății civile, prin:

- ◆ identificarea gradului de informare a ONG-urilor cu privire la **ODM 3** și rolul pe care-l au ONG-urile în domeniul de referință;
- ◆ analiza contribuției ONG-urilor pentru atingerea țintelor **ODM 3** prin intermediul activităților desfășurate;
- ◆ identificarea dificultăților cu care se confruntă organizațiile societății civile în activitățile relevante pentru **ODM 3**;
- ◆ prezentarea soluțiilor/ recomandărilor propuse de ONG-uri pentru o implicare mai activă în atingerea țintelor **ODM 3**.

2. Sectorul privat, prin:

- ◆ identificarea gradului de informare a reprezentanților sectorului privat cu privire la **ODM 3**;
- ◆ analiza nivelului de considerare, din partea agenților economici, a standardelor și practicilor de importanță socială relevante pentru **ODM 3**;
- ◆ evidențierea modalităților prin intermediul cărora agenții economici sponsorizează activități, servicii și proiecte comunitare relevante pentru **ODM 3**;
- ◆ ilustrarea nivelului de antrenare a reprezentanților sectorului asociativ în procesele de elaborare a politicilor publice (consultare, indentificarea priorităților, monitorizare, etc.)
- ◆ prezentarea soluțiilor/ recomandărilor propuse de sectorul privat pentru o implicare mai activă în atingerea țintelor **ODM 3**.

3. Instituții guvernamentale, prin:

- ◆ identificarea implicării organizațiilor societății civile, sectorului privat și a instituțiilor internaționale în procesele de elaborare a politicilor publice cu privire la **ODM 3**;
- ◆ evidențierea unor bune practici dezvoltate de către ONG-uri și agenți economici, care contribuie la atingerea țintelor **ODM 3**, considerate de instituțiile guvernamentale ca fiind eficiente și indicate pentru a fi preluate/ extinse;
- ◆ identificarea modalităților prin care instituțiile guvernamentale ar putea susține partenerii de dezvoltare pentru o implicare mai eficientă în realizarea țintelor **ODM 3**;
- ◆ prezentarea soluțiilor/ recomandărilor propuse de instituțiile guvernamentale pentru o implicare mai activă a actorilor sociali în atingerea țintelor **ODM 3**.
- ◆ 4. Organizații internaționale, prin:

identificarea viziunii cu privire la realizarea țintelor ODM 3 în Moldova;

- ◆ determinarea gradului de implicare și a modalităților prin care organizațiile internaționale susțin activități și programe relevante pentru **ODM 3**;
- ◆ prezentarea opiniilor cu privire la gradul de implicare a ONG-urilor și a agenților economici în atingerea țintelor **ODM 3**;
- ◆ ilustrarea unor bune practici dezvoltate de către OSC și sectorul privat, care contribuie la atingerea țintelor **ODM 3**, considerate de instituțiile internaționale ca fiind și indicate pentru a fi preluate/ extinse;

- ◆ prezentarea soluțiilor/ recomandărilor propuse de organizațiile internaționale pentru o implicare mai activă a OSC și a sectorului privat în atingerea țintelor **ODM 3**.

Metodologia cercetării

Studiul de față a fost elaborat în baza unei metodologii specifice de lucru care a constat în următoarele:

Analiza documentelor – lucrul cu documente naționale oficiale de politici în domeniul promovării egalității de gen și abilitarea femeilor; studii, rapoarte analitice realizate de experți naționali și internaționali în domeniu, paginile web ale respondenților, baze de date și cercetări relevante. Datele statistice necesare au fost preluate din publicațiile Biroului Național de Statistică.

- ◆ Focus grup (2 ședințe ale cluster-ului specializat pentru **ODM 3**) – întrunirile au fost organizate în vederea validării metodologiei și raportului de cercetare. Participanții la discuție au fost reprezentanți ai celor patru categorii de respondenți incluși în cercetare: instituții guvernamentale, organizații non-guvernamentale și organizații internaționale;
- ◆ Interviuri structurate – interviurile cu aplicarea chestionarelor, au fost realizate cu reprezentanți ai grupurilor de cercetare, pentru a putea identifica viziunea diversilor actori privind rolul și contribuția OSC și a sectorului privat în realizarea țintelor **ODM 3**;
- ◆ Studii de caz și bune practici – exemplificarea unor practici pozitive în domeniul de referință, ce pot fi promovate și preluate de alți actori sociali.
- ◆ Respondenții sondajului
- ◆ reprezentanți ai societății civile, care contribuie la atingerea țintelor **ODM 3**, identificați în baza contribuțiilor și vizibilității la nivel național;
- ◆ companii din sectorul privat, relevante obiectivelor studiului (companii multinaționale, companii naționale);
- ◆ reprezentanți ai ministerelor și instituțiilor guvernamentale, responsabili de elaborarea și implementarea politicilor în domeniul promovării egalității de gen și abilitarea femeilor;
- ◆ reprezentanți ai organizațiilor internaționale, parteneri de dezvoltare.

Structura chestionarelor

I) Partea generală:

- ◆ Profilul respondentului
- ◆ Cunoașterea documentelor internaționale și naționale cu privire la prioritățile de dezvoltare și **ODM 3**

II) Partea specială:

- ◆ Contribuția actorului social respondent în realizarea **ODM 3**
- ◆ Concluzii și recomandări

Colectarea datelor a fost efectuată prin aplicarea chestionarelor și completarea acestora de către cele patru categorii de respondenți, precum și interviuri separate, după caz. În vederea selectării nominale a acestor organizații, au fost consultate resursele web, analizându-se activitățile desfășurate de OSC și agenții economici, relevante pentru atingerea țintelor naționale ale **ODM 3**.

În procesul elaborării studiului, o contribuție importantă a fost cea oferită de către membrii grupului cluster, format din reprezentanți ai autorităților centrale, organizații internaționale, organizații ale societății civile, agenți economici, consultanți independenți, opiniile corăra au fost foarte valoroase.

Raportul analitic elaborat în baza metodologiei descrie constă din 5 capitole, după cum urmează:

- ♦ **Capitolul 1: ODM 3 în Republica Moldova – cadrul general.** În acest capitol este prezentat contextul internațional și național cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului 3 – Promovarea egalității de gen și Abilitarea femeilor și țintele acestuia. Acest capitol prezintă politicile publice implementate de Guvern, pe parcursul ultimilor ani, care au avut scopul de a îmbunătăți indicatorii specifici pentru țintele **ODM 3**, precum și cadrul legal-normativ existent și mecanismul național de implementare a acestuia. Totodată, sunt descriși pe scurt și principalii parteneri de dezvoltare ai Moldovei, care activează în domeniul egalității de gen.
- ♦ **Capitolul 2: ODM 3 – tendințe majore și situația actuală în domeniu.** Acest capitol prezintă țintele pentru **ODM 3** și modificarea lor în conformitate cu prioritățile țării. Totodată, în acest capitol sunt oferite date actualizate cu privire la **ODM 3** și tendințele majore care descriu situația în domeniul de referință. Capitolul oferă și analize cu privire la probabilitatea atingerii țintelor propuse către 2015.
- ♦ **Capitolul 3: Rolul societății civile în atingerea ODM 3.** În acest capitol este prezentată o scurtă istorie a dezvoltării organizațiilor non-guvernamentale și a celor care activează în domeniul de referință, în mod special, precum și analiza situației privind legislația în domeniu la etapa actuală și mecanismele de influențare a politicilor. Partea considerabilă a capitolului o constituie analiza răspunsurilor respondenților din această categorie, precum și evidențierea contribuțiilor aduse de OSC la atingerea țintelor **ODM 3**.
- ♦ **Capitolul 4: Rolul sectorului privat în atingerea ODM 3.** În acest capitol sunt prezentate, în principal, rezultatele chestionării agenților economici, dar și formele de parteneriat dezvoltate de către sectorul privat cu organizațiile guvernamentale în vederea îmbunătățirii situației femeilor.
- ♦ **Capitolul 5: Concluzii și recomandări.** În acest capitol sunt sumarizate recomandările și concluziile majore, realizate în baza analizei chestionarelor pentru cele 4 categorii de respondenți, precum și a viziunilor partenerilor de dezvoltare și a instituțiilor guvernamentale cu privire la rolul societății civile și a sectorului privat în atingerea **ODM 3**. Totodată, concluziile sunt întregite de analizele efectuate pe parcursul elaborării studiului.

Utilitatea și rolul studiului în politicile publice

Studiul oferă informații ample cu privire la motivația și interesul organizațiilor neguvernamentale și sectorului privat din Republica Moldova în promovarea egalității de gen, abilitarea femeilor și îmbunătățirea situației femeilor din Moldova. Totodată, rezultatele chestionarelor au atestat un potențial bun, dar nevalorificat, al acestor actori sociali, care poate fi valorizat de agențiile guvernamentale în demersul acestora de conjugare a eforturilor într-o atingere a ODM către 2015.

În baza constatărilor, dar și a sugestiilor propuse de respondenți, în studiu sunt încorporate recomandări pentru autoritățile administrației publice centrale și locale cu privire la implicarea OSC și

Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor Obiectivul 3

a sectorului privat în accelerarea realizării **ODM 3**. Recomandările studiului se referă în special la îmbunătățirea procesului de luare a deciziilor, elaborarea politicilor publice în domeniu, precum și monitorizarea asistenței externe. Considerarea studiului în elaborarea și implementarea strategiilor naționale și sectoriale de dezvoltare, precum și în ceea ce privește consolidarea parteneriatelor și colaborărilor extinse, va asigura o bună guvernare inclusivă și participativă în Republica Moldova.

CAPITOLUL 1.

ODM 3 ÎN REPUBLICA MOLDOVA – CADRUL GENERAL

Promovarea continuă și sistematică a principiului egalității de șanse între femei și bărbați, constituie o preocupare relativ recentă pentru Republica Moldova. Demersurile pe care le face Moldova, începute odată cu proclamarea independenței, în ceea ce privește armonizarea legislației la standardele internaționale și europene, prevederile comunitare privind egalitatea de șanse și de tratament egal pentru femei și bărbați au fost transpuse în practică: atât în unele documente strategice de politici, cât și în legislația națională.

Discuțiile despre Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului au debutat încă în anii '90, iar un acord global asupra acestora a fost obținut la Summit-ul Mileniului din septembrie 2000, prin semnarea de către 189 de state, inclusiv Republica Moldova, a Declarației Mileniului. Angajamentul în favoarea ODM a fost confirmat la Sesiunea aniversară consacrată celor 60 de ani de la fondarea Organizației Națiunilor Unite, din septembrie 2005. Republica Moldova a participat la aceste evenimente la cel mai înalt nivel: Președintele Petru Lucinschi a semnat Declarația Mileniului din 2000; Președintele Vladimir Voronin a confirmat acest angajament în alocuțiunea rostită la Summit-ul Global din septembrie 2005. Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului, adaptate la prioritățile și contextul Republicii Moldova în cadrul unui proces participativ, cu implicarea UNDP Moldova, s-au regăsit în Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS), adoptată în 2004, iar ulterior acestea au fost considerate în realizarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. Fiind în același timp, ambițioase și realiste, Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului sunt expresia directă și autorizată a priorităților naționale de dezvoltare.

*Primul Raport Național asupra Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului*¹, elaborat în 2005, de către Guvernul Republicii Moldova, cu sprijinul Agențiilor ONU, a prezentat o analiză detaliată și argumentată în domeniul fiecăruia dintre cele opt obiective. De asemenea, documentul a formulat sarcinile pentru 2005-2015, a constatat obstacolele și a determinat acțiunile prioritare pe termen mediu și pe termen lung, stabilind totodată și indicatorii de monitorizare.

În efortul de atingere a **ODM 3** se înscrie analiza problemelor de gen în contextul obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova, efectuată în 2007 de către un grup de experți, cu suportul financiar al UNDP și UNIFEM². Studiul asupra obiectivului 3 din ODM a scos în evidență aspecte importante cu privire la egalitatea de gen în Moldova, precum: participarea femeilor la luarea deciziilor, dimensiunea de gen și piața muncii, implicarea femeilor în afaceri, violența în baza de gen etc.

De asemenea, în anul 2007 au fost modificate metodologiile de estimare a unui șir de indicatori (ex. rata sărăciei, rata mortalității copiilor, etc.) ceea ce nu permite comparabilitatea datelor prezente cu cele utilizate în raportul precedent. Mai mult decât atât, analizele și studiile efectuate au indicat că

1 http://www.undp.md/publications/doc/Millennium_ROM.pdf

2 http://www.un.md/key_doc_pub/UNIFEM/A4%20rom%20tipar_sm.pdf

pentru unii indicatori este mai oportun de utilizat alte surse de date decât cele folosite în raportul inițial (ex. accesul la surse sigure de apă, gradul de împădurire, etc.).

În 2010 Guvernul Republicii Moldova, cu suportul Agențiilor ONU în Moldova, a elaborat un nou *Raport cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului „Noi provocări – noi sarcini”*³. Acest raport oferă o descriere a țintelor și indicatorilor pentru anii 2010 și 2015, revizuiți prin intermediul unui proces de consultări, atât cu autoritățile administrației publice centrale, cât și cu un șir de organizații internaționale, desfășurat în paralel cu procesul de participare în cadrul Planului Național de Dezvoltare (PND).

Noua *Strategie Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”* nu include în mod explicit referințe la ODM și țintele acestora (precum era în SCERS și SND 2008-2011), însă dezvoltarea economică și reducerea sărăciei constituie și aici nucleul tuturor politicilor, iar cele șapte priorități trasate se aliniază demersului național de atingere a ODM.

Deși progresele înregistrate de Moldova în ceea ce privește atingerea țintelor ODM sunt evidente – estimându-se că din cele 27 de obiective vor fi atinse 21 către anul 2015 – Analiza pe țară efectuată de ONU⁴ evidențiază faptul că ODM în domeniul educației, HIV/SIDA și TB, și mediului, inclusiv apă și sistemul de salubritate, probabil, nu vor fi atinse. În privința **ODM 3**, se apreciază că țintele pot fi atinse, dar cu indicatori înrăutățiți de inegalitate, care vor afecta drepturile copiilor și femeilor foarte sărace și excluse, în special persoanele de etnie romă. Inegalitatea în accesul la beneficiile sociale, serviciile medicale și alte servicii publice se va aprofunda.

Documente internaționale și convenții

În 1994 Republica Moldova a ratificat *Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor* (engl. CEDAW), iar ulterior și Protocolul Opțional. În anul 1995 Moldova a ratificat *Convenția Organizației Internaționale a Muncii (OIM) privind discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă și exercitării profesiei*, în 1999 – *Convenția OIM privind egalitatea de remunerare a mâinii de lucru masculine și a mâinii de lucru feminine, pentru o muncă de valoare egală*, iar în 2001 – *Carta Socială Europeană Revizuită*.

Ratificarea acestor convenții este extrem de importantă pentru cetățenii țării, deoarece toate aceste documente conțin prevederi ce reglementează interzicerea discriminării între genuri în mai multe domenii. În același timp însă, pentru ca cetățenii țării să se bucure plenar de acestea, multe condiții trebuie întrunite, precum: cunoașterea conținuturilor acestora de către populație, deschiderea sectorului judiciar pentru utilizarea acestora în practica judiciară, etc.

În anul 1998 RM a prezentat Comitetului CEDAW raportul inițial, care a fost revizuit în 2000. Ulterior, Comitetul a înaintat multiple recomandări Moldovei. În 2004 țara noastră a prezentat un raport combinat (cel de-al doilea și al treilea). Acest raport a fost examinat de către Comitet în 2006 împreună cu raportul alternativ prezentat de către societatea civilă. După evaluarea raportului, Comitetul CEDAW a elaborat un alt șir de recomandări pentru Republica Moldova, dintre care majoritatea mai așteaptă încă să fie respectate⁵. Actualmente, în instanță a ajuns doar un singur caz în care se invocă CEDAW.

3 <http://www.gov.md/libview.php?l=ro&idc=578&id=2980>

4 http://www.un.md/un_res_coord_sys/docs/Country%20-%20UN%20Moldova_ROM.pdf

5 http://www.un.md/UNIFEM/government/CEDAW/CEDAW_Recomandari%20_2006_Rom.pdf

În acest an, Republica Moldova va prezenta următorul raport la Comitetul CEDAW, *Raportul periodic patru și cinci combinat asupra implementării Convenției cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei*⁶. Raportul a fost elaborat de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, cu participarea unităților gender, specialiștilor din ministere și alte autorități ale administrației publice centrale, cu suportul UN Women, prin proiectul „Abilitarea economică a femeilor prin creșterea oportunităților de angajare în câmpul muncii în Republica Moldova”. Dincolo de o analiză amplă a situației în domeniul, în raport sunt prezentate și concluzii majore, precumși o revizuire a obstacolelor și barierilor în calea îmbunătățirii calității vieții femeilor prin consolidarea practicilor non-discriminative.

Cadrul legal-normativ și instituțional

Pe plan național, în primul rând, Constituția Republicii Moldova afirmă egalitatea între cetățenii săi, fără deosebire de sex, și, în principiu, nu conține norme discriminatorii după acest criteriu. Legislația Republicii Moldova garantează drepturile egale ale cetățenilor de a participa la viața economică și socială, de a se pregăti și forma într-o anumită profesie, de a se angaja, promova și participa la distribuirea beneficiilor, de a beneficia de protecție socială în anumite situații.

Principiul egalității de șanse pentru femei și bărbați este inclus în legislația moldovenească în câteva acte normative, începând cu Constituția Republicii Moldova, însă cel mai important act normativ în acest domeniu este *Legea nr.5-XVI cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați* (din 9 februarie, 2006). Această lege reglementează măsurile pentru promovarea egalității de șanse între femei și bărbați și eliminarea discriminării directe și indirecte după criteriul sexului, în toate sferile vieții publice din Moldova. Este important faptul că Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați menționează necesitatea includerii principiilor sale în toate „politicile, strategiile și programele publice, actele normative și investițiile financiare”, adică asigurarea unei abordări integrate a dimensiunii de gen.

De asemenea, legea prevede și un cadru instituțional de asigurare a egalității de șanse între femei și bărbați prin desemnarea autorităților abilitate cu atribuții în domeniul egalității între femei și bărbați. Acestea sînt următoarele: Parlamentul, Guvernul, Comisia guvernamentală pentru egalitatea între femei și bărbați, Ministerul Sănătății și Protecției Sociale (actualmente Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, ca și organ specializat), Ministerele și alte autorități administrative centrale și autoritățile publice locale – prin unitățile gender.

În același timp, Legea descrie explicit competențele și atribuțiile acestora, ceea ce oferă o imagine comprehensivă despre mecanismul de implementare a legislației respective. În conformitate cu legea menționată mai sus și întru realizarea prevederilor Convenției ONU asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, prin Hotărîrea Guvernului RM №350 din 07.04.2006, a fost instituită Comisia Guvernamentală pentru egalitate între femei și bărbați. Prin Hotărîrea Guvernului №895 din 07.08.2006 a fost aprobat Regulamentul Comisiei guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați. În același timp, Direcția Politici de gen și prevenirea violenței împotriva femeilor, din cadrul Ministerului de resort, desfășoară o activitate prodigioasă în vederea realizării sarcinilor stipulate în legislație. Grație asistenței constante a UNIFEM/ Un Women, din 2007 și pînă la ora actuală, echipa Direcției și-a consolidat capacitățile instituționale și a devenit organ de referință în domeniul egalității de gen și abilitarea femeilor.

6 <http://www.mmmpf.gov.md/md/rapoarte/>

Adoptarea legislației în domeniu a fost crucială pentru asigurarea *de jure* a tratamentului egal pentru femei și bărbați, iar asigurarea *de facto* a acestei egalități este un proces care trebuie susținut în continuare prin demersuri consistente și eforturi conjugate din partea structurilor guvernamentale și non-guvernamentale, precum și a altor actori sociali și parteneri de dezvoltare.

Deși legislația Republicii Moldova garantează *de jure* femeilor același acces ca și bărbaților la procesul politic, serviciile sociale, asistență medicală, educație, muncă, căsătorie, îngrijirea copiilor, proprietate, moștenire și accesul la justiție, în realitate există foarte multe probleme. Astfel, domeniile cele mai problematice rămân a fi: abilitarea femeilor în domeniile politic, economic și social, violența față de femei.

Comitetul ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei a recomandat Republicii Moldova să asigure o abordare exhaustivă a implementării Convenției, care să includă toate politicile și programele, menite să asigure egalitatea formală și de esență între femei și bărbați. Comitetul a recomandat, de asemenea, ca strategia abordării integratoare a genului (gender mainstreaming) să fie introdusă în toate instituțiile publice, politicile și programele, susținută prin instruire în domeniul asigurării egalității de gen și îmbunătățită prin mecanismul instituțional din domeniu.

În contextul celor menționate mai sus, în acest an a fost inițiat procesul de armonizare a legislației naționale cu prevederile Legii nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Astfel, un grup de experți naționali a elaborat Raportul de compatibilitate⁷ a legislației Republicii Moldova cu prevederile Legii menționate. În scopul validării și examinării recomandărilor din cadrul raportului nominalizat au fost organizate o serie de ateliere de lucru cu participarea experților naționali, unităților gender din cadrul APC, reprezentanți ai societății civile.

Nota informativă prezentată recent de MMPSF afirmă că modificările operate vizează includerea unor noi definiții și a măsurilor afirmative pentru a asigura o reprezentare mai înaltă a femeilor în funcțiile decizionale – asigurarea unei cote de participare minimă 40% a ambelor sexe în ocuparea de funcții publice la nivel central și local; încurajarea femeilor de a participa în viața politică; îmbunătățirea mecanismului instituțional la nivel național și local prin fortificarea verigilor existente instituționale – constituirea Consiliului coordonator în domeniul de gen în APC. Pentru a preveni și a exclude situațiile de discriminare după criteriul de sex și hărțuire sexuală la locul de muncă au fost propuse completări cu referințe la obligația angajatorilor de a asigura informarea tuturor angajaților cu privire la interzicerea acțiunilor de discriminare și a hărțuirii sexuale la locul de muncă, inclusiv prin afișarea în locuri vizibile a prevederilor respective din cadrul regulamentelor interne ale unităților precum și răspunderea pentru faptele de discriminare prevăzute de legislație. Pentru a elimina stereotipurile din societate cu referire la statutul/ imaginea femeii și a promova respectarea drepturilor omului cu accent prioritar pe domeniul asigurării egalității pentru bărbați și femei, s-au inclus unele prevederi de competența Ministerului Educației. A fost îmbunătățit și mecanismul de raportare pe segmentul asigurării egalității de gen, precum și desfășurate mai detaliat atribuțiile autorităților publice centrale și locale.

Sfera muncii este domeniul în care importanța asigurării respectării drepturilor și șanselor egale pentru femei și bărbați reprezintă un rezultat real al asigurării *de facto* a acestei egalități. Aceeași Notă informativă a MMPSF atenționează că anterior Codul Muncii conținea mai multe prevederi protecționiste la adresa femeilor, care în esență aveau un impact negativ asupra plasării în câmpul

7 http://mpsfc.gov.md/file/rapoarte/Raport_compatibilitate.pdf

muncii a femeilor și dezvoltării pieței muncii în general. După modificările operate la această lege (2010), unele norme protecționiste au fost excluse, dar au rămas prevederile de accentuare a protecției maternității, oferind femeilor dreptul de a lua un concediu de îngrijire a copilului de la 3 la 6 ani, și obligînd angajatorul de a păstra locul și funcția persoanei pînă la finalizarea acestui concediu social. Orientîndu-se la prevederile Recomandării nr.R (96) 5 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind Reconcilierea vieții de familie cu cea profesională (Adoptată de CM la 19 iunie 1996), și rezultatele studiilor sociale⁸ focalizate pe divizarea egală a rolurilor femeilor și bărbaților în viața publică și privată, s-a propus includerea concediului parental, ca alternativă în contextul excluderii aspectelor de discriminare după criteriul de sex la angajare și în cîmpul muncii.

Un alt document important, adoptat de Guvernul Republicii Moldova în 2006, a fost Planul de Acțiuni „Promovarea egalității genurilor umane în societate pentru perioada 2006 – 2009, aprobat prin Hotărîrea Guvernului din 25 august, 2006 și care a avut ca scop major promovarea egalității genurilor ca unul dintre principiile legale de bază ale societății democratice în Republica Moldova. Planul a fost de fapt, un instrument normativ de implementare a legii cu privire la egalitatea de gen. Analiza implementării acestui plan a scos în evidență faptul că din cauza unei crase insuficiențe de resurse umane și financiare, a fost imposibil să se realizeze obiectivele stipulate în document și să se respecte angajamentele asumate.

În cadrul *Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova*, la fel au fost stabilite un set de priorități în domeniile incluse în Acordul de Parteneriat și Cooperare. Astfel, la capitolul Dialogul politic și Reformele, în cadrul rubricii “Drepturile și libertățile fundamentale ale omului” se menționează și “Asigurarea tratamentului egal”, care presupune “continuarea eforturilor pentru asigurarea egalității de șanse pentru bărbați și femei în societate și viața economică, bazate pe nediscriminare”. De asemenea, în cadrul capitolului “Reforma și dezvoltarea social-economică”, la rubrica Politica Socială și de ocupare a forței de muncă, se menționează și sintagma “echitatea genurilor” în contextul obiectivului 23 – „Consolidarea dialogului și a cooperării în sectorul social. Asigurarea unei armonizări a standardelor și practicilor în domeniul social și a poliției de ocupare a forței de muncă din țară cu standardele și practicile UE”.

Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului 2004-2008 (PNADO), prin capitolul 11, a abordat problema drepturilor femeii. UNDP Moldova a acordat susținere statului în implementarea PNADO, iar concluziile finale asupra realizării obiectivelor din capitolul 11 al PNADO au fost mai mult decît rezervate. În cadrul audierilor parlamentare din decembrie 2007 au fost prezentate două rapoarte: cel al Guvernului și unul alternativ, elaborat de experți independenți. Ca urmare a acestor audieri, Comisia parlamentară pentru Drepturile Omului a expediat în adresa dlui prim-ministru al RM Hotărîrea CDO-6, nr.286 privind evaluarea realizării părții a II-a, capitolul 11 din PNADO⁹, accentuînd anumite sarcini ulterioare pentru Guvernul RM, APC și APL, precum și recomandări concrete pentru îmbunătățirea situației. În textul Hotărîrii se constată că “*mai multe dintre activitățile prevăzute în partea II, cap.11 din PNADO au fost îndeplinite doar parțial sau nu au fost îndeplinite deși pentru realizarea acestora erau necesare resurse reduse sau nu erau prevăzute cheltuieli financiare*”.

Ministerul de resort, cu suportul UNIFEM și prin colaborarea fructuoasă cu ONG-urile de profil, prin utilizarea expertizei acestora, au desfășurat un proces amplu de sensibilizare și pledoarie pentru includerea paradigmei de gen în conținutul Strategiei Naționale de Dezvoltare 2008 – 2011. Cu

8 Between Paid and Unpaid Work: Family Friendly Policies and Gender Equality in Europe, Vilnius, 2006, edited by Jolanta Reingardiene; Men Do It! Stories of Fathers on parental leave. Center for Equality Advancement, Vilnius, 2005

9 http://www.un.md/UNIFEM/government/NHRAP/Decizie%20PNADO%20Capitol%2011%20Gen_%20Dec%2007_Rom.pdf

toate acestea, în versiunea finală a acestui document strategic dimensiunea de gen nu a fost inserată transversal și transectorial, regăsindu-se doar sporadic în subiectele ce vizează educația, sănătatea și protecția socială.

Avînd în vedere contextul legal-normativ, în 2008 Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova a aprobat *Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul ODM*, elaborat cu suportul conceptual al Fondului Națiunilor Unite de Dezvoltare pentru Femei/UN Women și publicată în cadrul proiectului comun PNUD, UNIFEM/ UN Women, UNFPA „Consolidarea Sistemului Statistic Național” cu susținerea financiară a Agenției Suedeze de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare (Sida) și PNUD Moldova. Prin intermediul acestui Set de indicatori sunt oferite date statistice relevante și unele interpretări ale indicatorilor principali, care pot servi în calitate de instrumente eficiente de lucru pentru factorii de decizie în elaborarea unor politici echitabile atât pentru femei cât și pentru bărbați, monitorizarea și evaluarea acestora.

În decembrie 2009 Guvernul Republicii Moldova a adoptat *Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015 și Planul de acțiuni pentru implementarea, în perioada 2010-2012, a Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015* (Hotărîrea Guvernului nr.933 din 31.12.2009). Aceste documente au fost elaborate prin intermediul unor procese coerente și ample, realizate de UNIFEM, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și partenerii sociali. Programul Național pentru asigurarea egalității de gen cuprinde o analiză detaliată a domeniului egalității de gen, precum și obiective generale și specifice pentru a-l îmbunătăți, cu specificarea activităților concrete și a responsabililor și partenerilor pentru realizarea acestora. Implementarea cu succes a PNAEG și realizarea activităților menționate în Planul de Acțiuni vor accelera procesele de consolidare a egalității de gen în țară și includerea perspectivei de gen în toate documentele, politicile și programele. PNAEG specifică 8 domenii prioritare:

- 1) Angajarea în câmpul muncii și migrația forței de muncă pentru crearea oportunităților egale pe piața de muncă și în viața economică.
- 2) Bugetarea, care presupune elaborarea bugetelor sensibile la dimensiunea de gen pentru toate programele din toate domeniile.
- 3) Participarea la activitățile publice și activitățile politice prin participarea echilibrată a ambelor sexe la toate nivelurile vieții politice și publice.
- 4) Protecția socială și familia, unde femeile și bărbații sunt egali în demnitate și în drepturi în toate domeniile, inclusiv viața personală și de familie.
- 5) Ocrotirea sănătății presupune că femeile și bărbații au oportunități egale de a-și realiza potențialul de sănătate, inclusiv prin acces egal la serviciile de sănătate și calitatea acestor servicii.
- 6) Realizările în domeniul educației influențează cariera profesională a femeilor și bărbaților, precum și bunăstarea lor personală, viața privată.
- 7) Violența și traficul de ființe umane reprezintă una dintre cele mai grave încălcări ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; aceasta reprezintă o irosire a capacității și resurselor umane pentru dezvoltarea economică și socială.
- 8) Sensibilizarea opiniei publice unde mass-media reprezintă un potențial enorm de schimbări sociale, deoarece poate preveni sau accelera schimbările structurale în implementarea egalității de gen.

Periodic, MMPSF prezintă rapoarte de monitorizare asupra implementării PNAEG, iar cel mai recent dintre acestea – *Monitorizarea realizării Planului de Acțiuni pentru implementarea Programului*

*Național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015*¹⁰ – a fost elaborat în 2012 și vizează anul 2011. Dintre cele 83 de acțiuni cuprinse în Planul de Acțiuni, raportul analizează 76 de activități. Fiecare activitate este abordată separat, stabilind gradul de implementare, fiind suplinită cu recomandări și cu comentarii, atunci când este necesar. Fiecare domeniu este finalizat cu unele concluzii, probleme identificate și recomandări. Astfel, raportul menționează faptul că dintr-un număr total de 76 de activități planificate, au fost realizate 52; au fost realizate parțial 18 activități, iar 6 activități nu au fost realizate.

Deși a fost adoptat în decembrie 2009, PNAEG 2010 – 2015 nu a fost încă evaluat în Cadrul Bugetar pe Termen Mediu. Lipsa legăturii clare dintre prioritățile politicilor și alocarea resurselor din bugetul de stat este una dintre deficiențele majore în multe sectoare. Până în prezent, nu există o sumă specifică alocată pentru EG din bugetul de stat, nici dovezi de utilizare a bugetării sensibile la gen în managementul finanțelor publice în mod sistematic, cu excepția unor lucrări analitice cu privire la RCP Revizuirea cheltuielilor publice 2, în cadrul cărora a fost efectuată o evaluare a beneficiului de incidență din perspectiva de gen în domeniul educației, angajării în funcții publice, protecției sociale, reformei sistemului de pensii și pilotării bugetării sensibile la gen în elaborarea bugetelor locale din raioanele, finanțate de către donatori.

O nouă evoluție a avut loc în 2010 în cadrul reformei Administrației Publice Centrale, atunci când Propunerile de Politici Publice din 5 ministere de ramură au fost evaluate din perspectiva de gen. Evaluarea ex ante a impactului politicilor, inclusiv Evaluarea Impactului de Gen a fost introdusă în 2010 și urmează să devină un exercițiu obligatoriu pentru întregul Guvern. În multe cazuri nu sunt necesare cantități mari de resurse, ci mai degrabă schimbarea modului în care sunt elaborate politicile. Totodată, este important să se țină cont și de faptul dacă formularea de politici și evaluarea costurilor în cadrul de cheltuieli pe termen mediu (CCTM) se bazează pe analiza de gen în cadrul sectorului.

Un alt document important pentru domeniul de referință este Programul de activitate al Guvernului „Integrarea europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”, 2011-2014, care cuprinde un capitol axat pe politici sociale și un punct special – politici de gen.

Aici este inclus un cadru conceptual mai clar referitor la promovarea pe termen lung a egalității de gen, ca un aspect intersectorial al drepturilor omului și stabilește bazele pentru dezvoltarea durabilă și echitabilă, cu scopul de a mări nivelul de participare a femeilor la viața politică, luarea deciziilor și viața economică.

Partenerii de dezvoltare

Studiul pentru anul 2011 cu privire la monitorizarea Declarației de la Paris prevede o metodologie stabilită pentru evaluarea progreselor înregistrate în raport cu cei 12 indicatori conveniți în 2005. Părțile interesate din unele țări, de asemenea, pot iniția analize în profunzime a performanțelor în raport cu unele angajamente specifice incluse în Declarația de la Paris și Agenda de acțiuni de la Accra. Pentru acest scop au fost dezvoltate două module opționale ale studiului – referitoare la proprietate și la gen. Și Guvernul Republicii Moldova elaborează sistematic acest studiu amplu cu privire la monitorizarea Declarației de la Paris, ca parte integrantă a Studiului OCDE-CAD¹¹ din 2011 privind monitorizarea principiilor de angajamente internaționale în statele fragile și situațiile precare din țările

¹⁰ http://www.mmmpsf.gov.md/file/rapoarte/raport_PNAEG_final.pdf

¹¹ http://www.oecd.org/site/0,3407,en_21571361_39494699_1_1_1_1_1,00.html

care au optat să participe la ambele procese. În anul 2011, Guvernul a decis, în urma consultărilor cu OSC și partenerii de dezvoltare, să realizeze încă două module suplimentare de analiză care au vizat implementarea angajamentelor preluate conform Declarației de la Paris și Agendei de acțiuni de la Accra privind dreptul de proprietate și egalitatea de gen.

În cadrul modulului opțional „Egalitatea de gen și eficacitatea coordonării asistenței externe”, elaborat voluntar de Guvernul RM în 2010¹², s-a făcut o amplă cartografiere a donatorilor preocupați de egalitatea de gen. Astfel, s-a constatat că unii donatori bilaterali cum sunt Suedia (Ambasada Suediei/Sida), Austria (ADA), SUA (USAID), UK (DFID), Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare, Norvegia, Finlanda – au politici guvernamentale speciale de promovare a egalității de gen și Planuri de Acțiuni. Asistența oferită de acești donatori este acordată în conformitate cu strategiile naționale adoptate și cu planurile de acțiuni prin intermediul strategiei de țară pentru Moldova 2006-2010 (și a celei noi pentru 2011-2014, împreună cu alte sectoare prioritare, democrație, drepturile omului și mediu).

Suedia a fost cel mai mare donator bilateral, sprijinind constant egalitatea de gen și drepturile umane ale femeilor în cooperarea cu Moldova începând cu 1998. Promovarea egalității de gen și a drepturilor umane ale femeilor ocupă un rol foarte important în agenda de politici a Guvernului Suedez la nivel global și este, de asemenea, o prioritate tematică în cooperarea pentru dezvoltare la nivel internațional, inclusiv în Strategiile de Țară pentru Moldova 2006-2010 și cea nouă pentru anii 2011-2014 alături de democrație, drepturile omului și mediu. Studiul notează că Suedia, ca partener bilateral al Moldovei, a ratificat toate Tratatul Internațional în Drepturile Omului, inclusiv CEDAW, iar Guvernul Suediei are o politică specială ce vizează promovarea egalității de gen, atât în țară, cât și în cooperarea pentru dezvoltare internațională descrisă în politica sa pentru Dezvoltare Globală (2003). Noua politică a EG a fost aprobată de către Guvernul Suediei în 2010.

Suștinerea oferită de către Suedia în domeniul EG a corespuns în totalitate cu angajamentele internaționale ale Moldovei, strategiile și planurile de acțiuni naționale. Contribuțiile Suediei în domeniul EG au fost întotdeauna concepute de către omologii naționali, urmând astfel în întregime principiul apartenenței naționale.

DFID, Sida/Asdi, ADA, SDC, USAID abordează egalitatea de gen ca un aspect transversal al drepturilor omului și solicită ca toate programele lor să includă dimensiunea de gen în toate activitățile, să prezinte date dezagregate pe sexe pentru monitorizare și evaluare și să includă, la etapa elaborării proiectelor, o analiză de gen a sectoarelor. Câțiva dintre donatorii bilaterali cum sunt SDC și ADA, MCC (finanțare din SUA) integrează și monitorizează EG în domenii „netradiționale”, cum sunt proiectele de infrastructură: aprovizionarea cu apă și salubritatea, drumurile. Aceeași strategie transversală o are Banca Mondială și OSCE, donatori importanți în Moldova, care implementează și solicită, la rândul lor, integrarea dimensiunii de gen în toate programele și proiectele sale.

În cazul donatorilor multilaterali (familia ONU), procesul de integrare a dimensiunii de gen este parte a mandatului tuturor agențiilor Națiunilor Unite. Agențiile sunt direcționate pentru a consolida eforturile de integrare a dimensiunii de gen în toate sferele de activitate în cadrul programelor și capacitățile sistemului Națiunilor Unite în întregime în domeniul genului, în baza obiectivelor stabilite la nivel internațional (ODM) și a altor angajamente (Platforma de la Beijing și CEDAW). Prioritățile ce țin de egalitatea de gen și împuternicirea femeilor sunt reflectate în cadrul comun de asistență pe

12 Elaborat de Rețeaua Comitetului de Asistență pentru Dezvoltare (CAD) pentru Egalitatea de gen (GENDERNET).

țară al Națiunilor Unite – UNDAF adoptat în cadrul unui proces participativ extins cu părțile interesate din guvern și societatea civilă.

Un alt donator important, Uniunea Europeană, operează în baza Foii de parcurs pentru egalitatea între femei și bărbați a UE și a Strategiei de Egalitate între Femei și Bărbați (2010-2015), adoptată pe 21 septembrie 2010. Strategia se bazează pe experiența acumulată în implementarea Foii de parcurs pentru egalitatea dintre femei și bărbați (2006-2010). Aceasta reprezintă un cadru comprehensiv, care stabilește angajamentul Comisiei de a promova egalitatea de gen în toate politicile sale și fiecare program/proiect, finanțat de către UE, trebuie să ia în considerație aspectele legate de egalitatea de gen, în conformitate cu angajamentele internaționale asumate. Același principiu se aplică la elaborarea și evaluarea cererilor de ofertă, însă, la momentul actual nu există proiecte specifice legate de gen implementate în Republica Moldova și finanțate de către UE.

Există, de asemenea, câțiva donatori bilaterali cum sunt România, Polonia, Ungaria, Republica Slovacă, Republica Cehă și Bulgaria, care au început să activeze în Moldova, dar sunt la etapa inițială de elaborare a strategiilor de asistență de țară și este prematur să analizăm disponibilitatea lor și capacitățile de care dispun pentru a integra dimensiunea de gen în politicile lor de asistență.

Trebuie menționat faptul că toate agențiile donatoare au stabilite poziții pentru Puncte Focale de Gen, responsabile de integrarea dimensiunii de gen în cadrul proiectelor la etapa de elaborare și monitorizarea contribuției din punct de vedere al impactului/ rezultatelor din perspectiva de gen. Sida/Asdi are un Serviciu de Asistență de Gen la sediul său central, pe lângă aceasta există o Rețea de consolidare, cu o echipă de experți care lucrează în diferite țări, dispusă să ofere asistență conceptuală pentru oficiile din teritoriu, la solicitare.

Responsabilitatea pentru integrarea dimensiunii de gen în cadrul Delegației UE în Republica Moldova este delegată Punctului Focal de Gen, stabilit recent. Pe lângă acestea, există un Coordonator pentru Management al Calității în domeniul guvernării, securității, drepturilor omului și egalității de gen în Comisia Europeană, Europe-Aid, co-responsabil pentru Republica Moldova. Rolul acestui coordonator este, de asemenea, să se asigure că toate programele finanțate de către UE în Republica Moldova includ dimensiunea de gen. Experți în domeniul egalității de gen, ca parte a delegațiilor oficiale ale donatorilor bilaterali (ADA, Agenției Elvețiene, DFID și USAID) vin să efectueze studii de fezabilitate /analitice, în procesul de dezvoltare a strategiei lor de țară și / sau analize de gen în anumite sectoare în procesul de elaborare a unor programe concrete, la scară largă.

În scopul coordonării și colaborării în domeniul de gen, în prezent, activează un **Grup de lucru** în domeniul egalității de gen, la care participă reprezentanți ai Guvernului / donatorilor, care se întrunește în mod sistematic și care este prezidat de către ministra MMPSF și de către Suedia și UNWomen. Acest grup de lucru acoperă activitățile referitoare la EG în toate sectoarele din economie, politică, mass-media, etc. Deseori sunt invitate la aceste reuniuni punctele focale de gen din ministerele de resort, Cancelaria de stat, și uneori – organizațiile societății civile.

În același context, **Grupul tematic ONU** pentru Drepturile Omului, Justiție și Egalitate de Gen are ca scop să îmbunătățească coordonarea, precum și să stabilească noi parteneriate cu donatorii, guvernul și societatea civilă. Echipa de țară a ONU în Republica Moldova a întreprins o serie de acțiuni strategice pentru susținerea Guvernului și a societății civile în promovarea egalității de gen și pentru îmbunătățirea performanței ONU în ceea ce privește egalitatea de gen la nivel de țară. O altă modalitate de coordonare a activității în domeniu sunt și **Ședințele Tehnice de Coordonare ale OSCE**, în

cadrul cărora Guvernul, donatorii și ONG-urile monitorizează și evaluează în comun progresele în combaterea traficului de ființe umane, violenței în familie și promovării egalității de gen.

Deși donatorii și-au asumat angajamente de promovare a EG și integrare a dimensiunii de gen în portofoliile lor, deseori aceștia nu dispun de suficiente resurse umane calificate pentru implementarea eficientă a activităților legate de egalitatea de gen. Directivele ONU privind integrarea dimensiunii de gen alături de politici instituționale individuale sunt ambigue în atribuirea responsabilității finale pentru integrarea dimensiunii de gen nivelului superior al instituției. Aproape toate agențiile au numit puncte focale de gen și unii membri ai personalului au participat la instruire în domeniul egalității de gen. Cu toate acestea, lipsesc eforturile generale axate pe dezvoltarea capacităților personalului în domeniul integrării dimensiunii de gen în cadrul și între agențiile ONU.

În perioada 2008-2009, DFID și Sida/Asdi au organizat două cursuri de instruire, pentru toți donatorii prezenți în Moldova, cu privire la analiza de gen, abordarea integratoare de gen și monitorizarea și evaluarea programelor. Ulterior, UN Women a continuat instruirile și asistența în acest domeniu, pentru partenerii de dezvoltare din Moldova.

Exemplu de bună practică **UN Women și consultarea actorilor sociali**

Dincolo de programele propriu-zise, care vizează **ODM 3**, UN Women în Moldova (organizația predecesoare: UNIFEM) are un rol major de catalizator al promovării egalității de gen și abilitării femeilor. Prin interesul plener pe care îl are UN Women Moldova pentru paradigma de gen, echipa a facilitat multiple discuții și decizii, atât la nivelul grupului donator și Guvern, precum și la nivelul organizațiilor societății civile.

Mai mult decât atât, toate etapele de elaborare și implementare a programelor UN Women sunt desfășurate prin procese consultative cu actorii cheie ai programului. Aceștia sunt reprezentați de organele administrației publice locale și centrale, reprezentanții ONG, donatorii și organizațiile internaționale, și, cel mai important, cu reprezentanții grupului țintă care este vizat de program/ proiect. UN Women organizează consultări prin intermediul întâlnirilor bilaterale, dar și a atelierelor de lucru cu actorii cheie ai programului în mod prioritar la etapa de elaborare a proiectelor și programelor.

CAPITOLUL 2.

ODM 3: TENDINȚE MAJORE ȘI SITUAȚIA ACTUALĂ ÎN DOMENIU

În pofida realizărilor privind ODM, Moldova rămâne una dintre cele mai slab dezvoltate țări din Europa și din Comunitatea Statelor Independente. Indicele Dezvoltării Umane (IDU) al Republicii Moldova pentru anul 2011 a constituit 0,649.

Indicele Dezvoltării Umane în 2011 al Republicii Moldova de 0.649 se situează peste media de 0.630 a grupului de țări cu o dezvoltare umană medie, dar sub media de 0.751 a statelor din Europa și Asia Centrală. Din regiunea Europei și Asiei Centrale, țările care sunt apropiate de Republica Moldova ca nivel de dezvoltare umană sunt Turkmenistanul și Uzbekistanul, ocupând în clasamentul dezvoltării umane 2011 pozițiile 102 și 115, respectiv. Diferențele în realizările dezvoltării umane între aceste țări sunt determinate, în principal, de nivelul de producție care este mai jos în Moldova (PIB pe cap de locuitor), dar și de realizări mai mici în domeniul educației și, într-o măsură mai mică, de speranța de viață.

În ultimele două decenii, IDU al Moldovei a scăzut de la 0,616 în 1990 la 0,552 în 2000 și s-a restabilit la 0,649 în 2011. Această tendință este simptomatică pentru multe procese de dezvoltare din țară, cu privire la situația generală de agravare în primul deceniu de independență și restabilire în al doilea deceniu. Cu toate acestea, îmbunătățirile realizate nu au reușit să ridice nivelul de bunăstare peste nivelurile inițiale din 1990. Între anii 1995 și 2011, Indicele Dezvoltării Umane (IDU) al Republicii Moldova a crescut de la 0.584 până la 0.649, ceea ce reprezintă o majorare cu 11 la sută sau o creștere anuală de aproximativ 0,7 la sută.

Cel mai recent raport asupra dezvoltării umane – „*Durabilitate și echitate: un viitor mai bun pentru toți*”¹ – oferă o radiografiere a progreselor înregistrate de Republica Moldova la fiecare dintre cei câțiva indicatori care compun Indicele Dezvoltării Umane: speranța de viață la naștere sau Produsul Intern Brut și astfel, se constată că între 1980 și 2011 în Moldova speranța de viață la naștere a crescut cu 4,7 ani, iar PIB-ul pe cap de locuitor s-a majorat cu aproximativ 68,0 la sută între 1995 și 2011.

În Raportul Dezvoltării Umane din anul 2010 au mai fost introduși trei indicatori noi, care sunt prezenți și în Raportul din anul 2011, și anume:

- ◆ Indicele Dezvoltării Umane ajustat pentru Inegalitate², datorită faptului că inegalitatea reduce media dezvoltării umane;
- ◆ Indicele Inegalității de Gen³, care măsoară disparitățile de gen, și
- ◆ Indicele Sărăciei Multidimensionale⁴, care identifică lacune importante în sănătate, educație și standarde de viață.

În conformitate cu toate aceste evaluări cumulate, Moldova a fost plasată pe locul 111 dintre cele 187 țări ale lumii, cu valoarea de 0,569 pentru IDU ajustat pentru inegalitate și 0,298 – Indicele Inegalității de gen.

1 <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/>

2 Prin acest indicator se măsoară inegalitățile pentru 3 dimensiuni: viață lungă și sănătoasă, educație și standarde de existență decentă.

3 Prin acest indicator se măsoară inegalitățile dintre femei și bărbați în 3 domenii: sănătatea reproductivă, abilitarea și piața muncii.

4 Prin acest indicator se măsoară parametri importanți pentru sănătate, educație și standarde de viață.

Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor

Obiectivul 3

Raportul Național de Dezvoltare Umană – „Republica Moldova – de la excluziune socială la o dezvoltare umană incluzivă” –, elaborat în 2011, cu suportul UNDP în Moldova, oferă o analiză în profunzime a fenomenelor de excluziune socială și dezvoltare umană din ultimii 20 de ani de tranziție. Cu privire la problematica de gen, în raport se evidențiază necesitatea sporirii participării politice a femeilor, și nu se fac referințe la disparitățile de gen în venituri (în conformitate cu ODM 3).

Problema egalității de gen a fost în mod constant una dintre preocupările Guvernului Republicii Moldova care a încercat prin diverse acțiuni să asigure egalitatea șanselor dintre femei și bărbați. Odată însă cu semnarea și angajarea plenară în realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului, Republica Moldova și-a asumat, la nivel internațional și național, alături de alte obiective și egalitatea de gen.

Deși sarcina propusă pe plan internațional în contextul ODM 3 vizează eliminarea disparităților de gen în sfera educațională, o mare parte din țări, printre care și Moldova, pentru care această problemă nu este actuală, au stabilit ținte specifice contextului național de dezvoltare. În același timp, prima țintă stabilită în anul 2004 în contextul ODM a fost extinderea participării femeilor în viața socială. Deși absolut valabilă pentru Moldova, aceasta țintă avea un caracter foarte general și nu indica acele dimensiuni care necesită o abordare specială din perspectiva de gen. Astfel, în pofida faptului că femeile din Moldova au o bună educație și pregătire profesională, ele se regăsesc mai puțin decât bărbații în poziții decizionale, salariile de care beneficiază femeile sînt inferioare celor ale bărbaților, iar asemenea fenomene precum discriminarea, violența și traficul de ființe umane afectează preponderent femeile. Prin urmare, în anul 2007 Guvernul a decis să fie accentuată importanța oportunităților economice și politice ale femeilor și extinderea prezenței acestora în structurile de luare a deciziilor, inclusiv la nivelul autorităților publice locale, precum și redusă discrepanța dintre salariul femeilor și bărbaților. Țintele pentru ODM 3 au fost reformulate, după cum urmează:

Tabel 1.
ODM 3 și țintele

Țintele internaționale definite de Declarația Mileniului a Națiunilor Unite 2000	Eliminarea disparității de gen în educația primară și secundară, preferabil pînă în 2005, iar pentru alte niveluri de educație nu mai tîrziu de 2015.
Țintele naționale inițiale, definite de Guvernul Republicii Moldova	Ținta 1 Extinderea participării femeilor în viața socială.
Țintele naționale revizuite în anul 2007 de către Guvernul Republicii Moldova	Ținta 1. Sporirea reprezentării femeilor în funcții decizionale. Creșterea reprezentării femeilor la nivelul de luare a deciziilor de la 26,5% în consiliile locale în 2007 la 40% în 2015, de la 13,2% în consiliile raionale în 2007 la 25% în 2015, de la 18% femei primari în 2007 la 25% în 2015, și de la 22% femei deputați în Parlament în 2005 la 30% în 2015. Ținta 2 Reducerea inegalității de gen în angajarea la muncă. Reducerea inegalității de gen pe piața muncii prin micșorarea discrepanței între salariile femeilor și bărbaților cu cel puțin 10% pînă în 2015 (salariul mediu al femeilor constituind 68,1% din cel al bărbaților în 2006).

Abilitarea politică a femeilor

Participarea politică a femeilor depinde de un șir de factori, precum: cunoașterea drepturilor și revendicarea lor; accesul la informații privind legile existente, politicile, instituțiile și structurile care le „guvernează” viața; încrederea în sine, stima de sine înaltă și capacitatea de a provoca și confrunța (în caz de necesitate) structurile de stat existente; rețele și relații care să le acorde suport și modele de rol pozitive; un mediu care să le „împuternicească” – un climat politic, legal, economic și cultural, care să permită femeilor să se angajeze plenar în procesele de luare a deciziilor.

Pe de altă parte, aceleași date obținute din sondajele de opinie publică („*Barometrul de gen, 2006*”⁵) relevă faptul că cele mai importante obstacole ale neimplicării politice a femeilor sînt „împovărarea cu grijile casnice” (60%) și „sistemul politic format în mare parte de bărbați” (37%). Astfel, este evident faptul că responsabilizarea ambilor parteneri pentru viața de cuplu, pe de o parte, și acceptarea femeilor (încurajarea și susținerea acestora), de către bărbații din sfera politică, în calitate de parteneri, colege și candidate sau contra-candidate, pe de altă parte, ar „dilua” politicul exagerat masculinizat, iar rezultatele ar fi la fel de benefice pentru ambele categorii de gen.

Dincolo de cadrul legislativ, *obstacolele socio-politice* pe care femeile le întâmpină în cursa către scenele decizionale sînt, în linii generale următoarele:

predominanța unui model masculin asociat succesului politic și vieții politice în general (în spațiul post comunist personajul politic se identifică cu o serie de atribute din care nu face parte nici măcar calitatea de familist);

- ◆ desemnarea bărbaților ca fiind „capul familiei” în toate domeniile sociale, economice și politice;
- ◆ un suport limitat din partea partidelor politice, care se reflectă de la resurse financiare pînă la nivel de încredere și suport uman;
- ◆ disponibilitate scăzută a partidelor politice de a colabora cu organizații de femei;
- ◆ interesul bărbaților ca femeile să nu intre în concurență cu ei pentru posturile de conducere;
- ◆ absența unui stimul politic și social pentru un sistem de educare și training în domeniul leadership-ului pentru femei și care să orienteze tinerele către viața politică;
- ◆ lipsa modelelor și a sprijinului din partea femeilor aflate la putere.
- ◆ La fel de dificile de surmontat pentru femeile din Moldova sînt și *obstacolele de natură socio-economică*:

femeile sunt în mare măsură dependente financiar de bărbați;

- ◆ nu dispun de resursele necesare sau de rețelele economice capabile să le susțină;
- ◆ dispun de resurse de timp limitate din cauza dublei obligativități (familiale și profesionale).

Un al treilea tip de probleme cu care se confruntă femeile din Republica Moldova în activitatea politică sînt cele de natură *ideologică și culturală*:

5 <http://www.progen.md/sys/files/Barometrul.pdf>

Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor

Obiectivul 3

- ◆ modelele culturale dominante sînt cele tradiționale care atribuie roluri sociale predeterminate femeilor și bărbaților (femeia fiind responsabilă de îngrijire, casă, copii, spațiul privat în general, iar bărbatul fiind responsabil în spațiul public);
- ◆ relații de putere inegale între femei și bărbați în familie;
- ◆ încrederea scăzută a femeilor;
- ◆ percepția femeilor că politica este „murdară”, „dură”, și ca rezultat, interesul scăzut;
- ◆ teama de violență, hărțuire, critici și divorț;
- ◆ felul în care media tratează femeile din spațiul politic (presa impune imaginea femeii în politică drept o imagine atipică).
- ◆ Creșterea participării politice a femeilor în structurile decizionale este considerată una dintre modalitățile de bază prin care se poate consolida echilibrul de gen în societate. În realitate, reprezentarea femeilor în procesele de guvernare este foarte neomogenă și depinde de nivelul administrativ și de evenimentele politice din fiecare an.

Constituția Republicii Moldova stabilește că femeile și bărbații sînt egali în fața legii și a autorităților publice.⁶ În realitate, legislația din domeniul egalității genurilor rămîne, în mare parte declarativă, iar adoptarea Legii cu privire la egalitatea dintre femei și bărbați nu a determinat o îmbunătățire spectaculoasă. În anul 2005 doar 20,7% femei dețineau mandate de deputat în Parlament. După Alegerile Parlamentare din 2009 numărul femeilor deputate a crescut, urmînd ca acesta să se reducă din nou după Alegerile din 2010, astfel încît acum în Parlament își desfășoară activitate 20 de deputate. Deși această cifră este superioară celor din anii 1998 și 2001 (8,7% și 15,8% respectiv), acest nivel de reprezentativitate a femeilor nu este suficient pentru a asigura egalitatea mandatelor între ambele genuri, iar pentru aceasta singura soluție rămîne a fi adoptarea cotelor de reprezentativitate. Actualmente există două inițiative (a MMPSF și a unui grup de deputați) care vizează adoptarea acestei măsuri afirmative.

Tabel 2.
Reprezentarea femeilor în Parlament

Mandatul în Parlament	Numărul femeilor în Parlament	Procentul de reprezentare, %
1990 – 1993	12 din 380	3,8
1994 – 1998	5 din 101	4,9
1998 – 2001	9 din 101	8,9
2001 – 2005	16 din 101	15,8
2005 – 2009	21 din 101	20,7
2009'07 – 2010	26 din 101	25,7
2010 – 2014	20 din 101	19,8

Totodată, trebuie menționat faptul că în actualul Parlament, o deputată deține funcția de vice-președinte al Parlamentului; 3 deputate fac parte din Biroul permanent al Parlamentului (dintre 12 membri); o deputată este președintă a unei fracțiuni parlamentare și doar o deputată este președintă a unei comisii parlamentare permanente.⁷

6 Articolul 16 (2), Constituția Republicii Moldova.

7 www.parlament.md/StructuraParlamentului

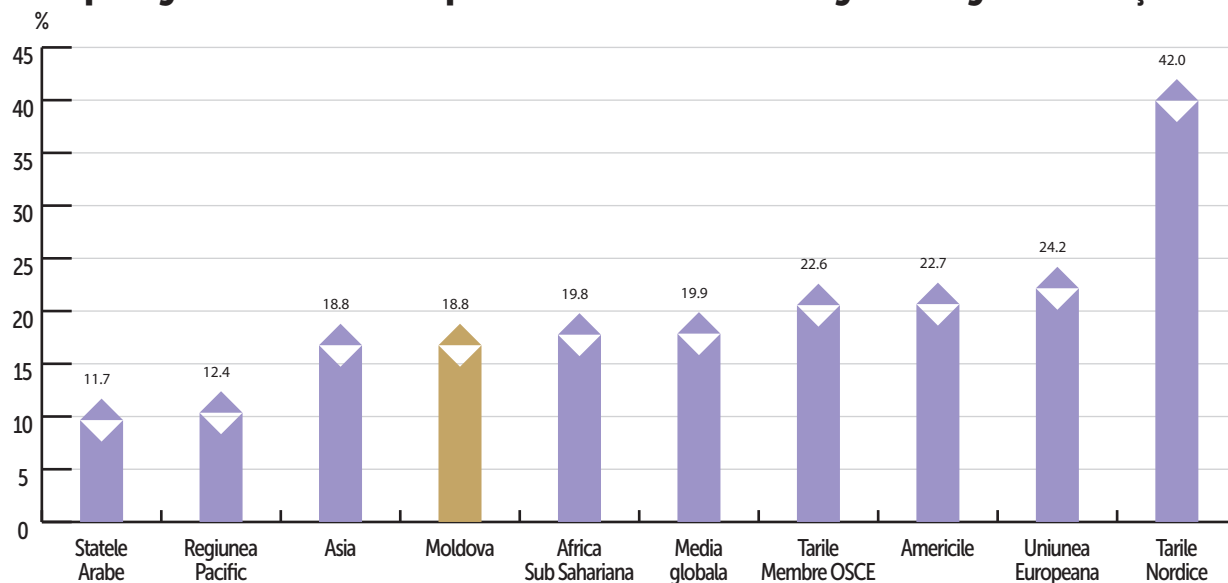

Conform clasificării mondiale⁸ de reprezentare a femeilor în parlamentele naționale realizată de către Uniunea Interparlamentară, Moldova se clasează pe locul 64 din 143, pe locul întâi plasându-se Rwanda cu 56,3% femei în Parlamentul național, iar pe locul 143 un grup de șapte state⁹ în care reprezentarea femeilor în organele de luare a deciziilor este zero. Comparativ cu România și Ucraina, nivelul de reprezentare a femeilor în Moldova este mult mai mare, România se afla pe locul 101 cu 11,2% de femei în organul legislativ, iar Ucraina se află pe locul 122 cu o reprezentare de 8% a femeilor în legislativ. Totodată, așa cum arată graficul de mai jos, nivelul de reprezentare a femeilor în Parlamentul R.Moldova este destul de redus comparativ cu media de reprezentare a mai multor regiuni, inclusiv media globală.

În regiunea transnistreană,¹⁰ printre cei 43 de deputați sînt 3 femei deputate. În anul 2012 noul președinte al așa-numitei Republici transnistrene a desemnat noua structură a executivului, din care fac parte 14 persoane dintre care 6 sunt femei. Din numărul total de 10 persoane responsabile de diviziuni/autorități ale executivului, 6 sunt femei. Conducerea Judecătoriai Supreme este formată din 4 persoane: două femei și doi bărbați, dintre care unul este și președintele JS, în timp ce Consiliul Judecătoriai Supreme este format din 5 membrii, printre care 2 femei.

În Unitatea Teritorială Autonomă Gagauzia,¹¹ Guvernator este un bărbat, iar Conducerea Adunării Populare este formată din 2 femei (dintre care una este Președintă) și un bărbat. În Adunarea Populară a UTA Gagauzia activează 35 de deputați, dintre care 4 sunt femei.

Figura 1.

Media pe regiuni a nivelul de reprezentare a femeilor în organele legislative naționale

La nivelul administrației publice centrale, din numărul total de 70 de persoane care formează Cabinetul de Miniștri¹² și dețin funcții manageriale în instituții care reprezintă autorități guvernamentale, femeile sînt în număr total de 11, iar bărbații – 59 (ceea ce reprezintă 16% versus 84%). Dintre

8 Women in Parliaments, World Classification Situation as of 31 March 2012 <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

9 Federația Statelor Micronezia, Nauru, Palau, Qatar, Arabia Saudită, Republica Islamică Iran

10 gov-pmr.org

11 www.gagauzia.md/pageview.php?l=ru&idc=93&nod=1

12 Date care reflectă situația din ianuarie 2010.

acestea, doar o femeie a fost desemnată în funcția de ministru, imediat după lansarea Alianței de Guvernare AIE-2, iar în iulie 2012 a fost numită încă o femeie în funcția de ministru. De asemenea, în actualul Guvern, șase femei dețin funcția de vice-ministru. În poziție de director al instituțiilor subordonate ministerelor sînt 104 bărbați și 18 femei (ceea ce reprezintă aprox. 15% versus 85%).

În ceea ce privește reprezentarea femeilor în funcțiile de decizie la nivelul executivului central, în Republica Moldova s-a reliefat următoarea tendință: chiar dacă la nivelul ministerelor și altor autorități ale administrației centrale, exista un echilibru de gen în distribuția salariaților și chiar a pozițiilor de decizie, pe măsură ce se înaintează pe scara ierarhică a pozițiilor de decizie, numărul femeilor scade comparativ cu numărul bărbaților.

Nici reprezentarea femeilor în misiunile diplomatice ale Moldovei nu este mai bună. Astfel, dintre cei 34 șefi de misiune, doar o funcție este deținută de o femeie¹³. Iar în 2009, în cele 33 misiuni diplomatice, femeile ocupau 7 posturi de șefe de misiune.

La nivelul administrației publice locale, femeile nu și-au extins semnificativ reprezentarea în structurile de conducere. La nivel local, singura poziție unde femeile sînt mai numeroase decît bărbații este cea de pe ultimul loc ierarhic, și anume consultant/specialist (68,4% femei). Atunci cînd este vorba despre șefi de departamente/direcții, distribuția de gen este relativ echilibrată (47,3% femei).

În același timp, la nivelul consilierilor, numărul femeilor a crescut, situația fiind mai bună în consiliile locale, unde ponderea femeilor în numărul total al consilierilor locali a constituit în anul 2011 – 28,6%, comparativ cu 26,5% în anul 2007.

Tabel 3.

Reprezentarea femeilor în administrația publică locală

Anul	Procentul femeilor alese în funcția de primar	Procentul femeilor alese în consiliile locale	Procentul femeilor alese în consiliile raionale și municipale
2003	15,37%	-	-
2007	18,15%	26,5%	13,2%
2011	18,51%	28,6%	17,4%

Diagrama de mai jos vizează ponderea femeilor în rîndul candidaților în interiorul fiecărui grup decimal (zece poziții) în ultimele șase scrutine parlamentare.

Prin urmare, se poate constata că media pe care o ocupă femeile, în mod constant, în ultimii ani, le defavorizează și astfel, scad șansele femeilor de a accede în poziții de luare a deciziilor.

Astfel, femeile au constituit în medie 23,9% din numărul total de candidați în ultimele șase scrutine parlamentare. Dacă analizăm încadrarea lor pe liste, vedem că aceasta variază în funcție de locuri, dar, mai ales, procentul lor crește continuu de la începutul listei către coada acesteia (de la decilele inferioare la cele superioare).

13 www.mfa.gov.md/misiuni-ale-rm

Figura 2.
Media femeilor pe listele de candidați la alegerile parlamentare, pe grupuri decimale

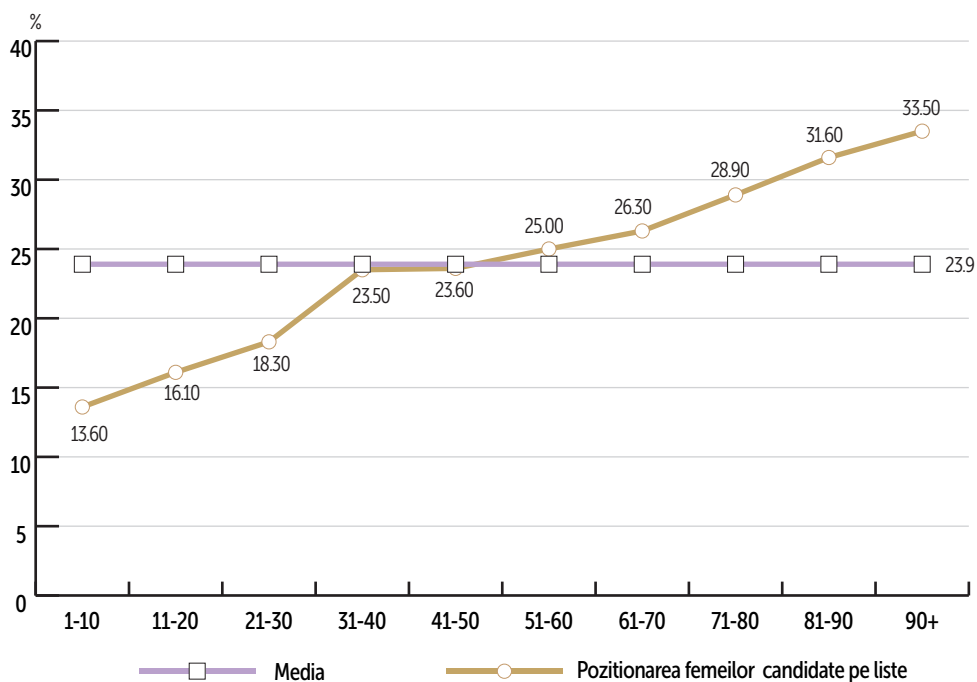
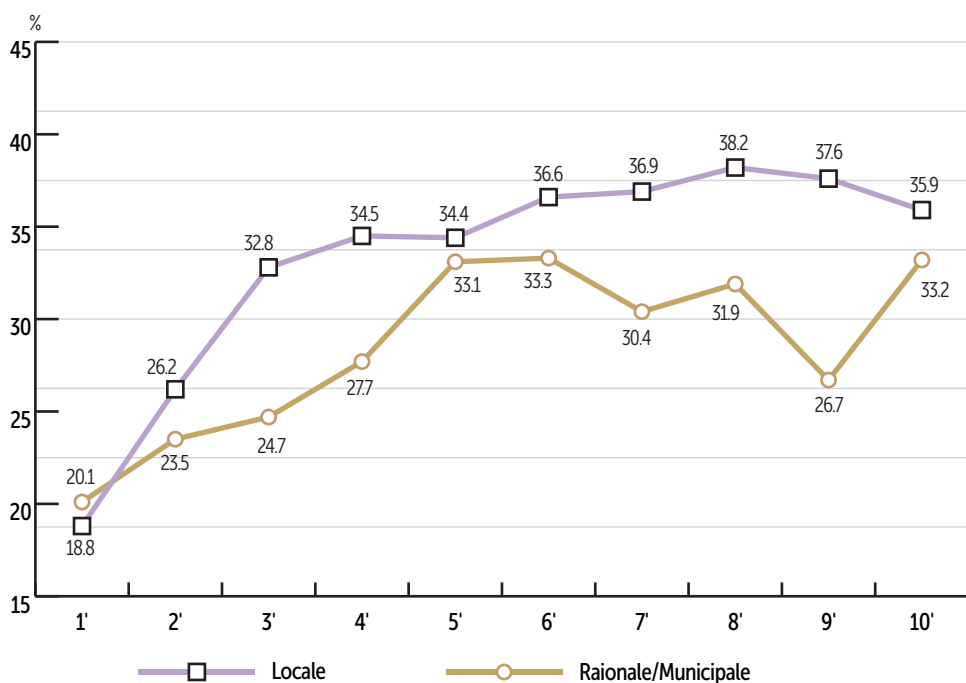

Figura 3.
Media femeilor pe listele de candidați la alegerile locale, pe grupuri decimale

În prima decilă (ex., primele zece poziții dintr-o listă cu 101 candidați) femeile constituiau 13,6%, cu mult mai puțin decât cota generală (23,9%). Nu este cu mult mai semnificativă nici reprezentarea femeilor în a doua decilă – 16,1%. Doar în decila a șasea (pozițiile 51-60 dintr-o listă cu 100 candidați) procentul femeilor este un pic mai mare decât cel general – 25%, mărindu-se constant în continuare, ajungând la cota de 30,6% în ultima decilă (ultimele zece poziții). Aceeași tendință poate fi observată și în cazul alegerilor locale din 2011 (vezi graficul de mai jos).

Analizele efectuate de ONG-uri¹⁴ estimează faptul că fără introducerea unor prevederi explicite cu privire la cota de reprezentare, și, în mod obligatoriu, sancțiuni sau încurajări partidelor, situația în domeniul participării politice a femeilor nu se va îmbunătăți, iar atingerea țintei 1 a ODM 3 este puțin probabilă. Aceste concluzii se bazează pe analize detaliate asupra alegerilor locale și parlamentare, în care dincolo de numărul femeilor pe liste, se analizează și poziția acestora, dar și diferențele între numărul de femei-candidate și cel al femeilor alese, important în acest caz fiind pierderile de gen care se înregistrează la diferite nivele ale conducerii.

În acest context, devine imperativă adoptarea cotelor și a măsurilor de încurajare și/ sau penalizare a partidelor, dacă se dorește atingerea țintei către 2015.

Femeile pe piața muncii

Republica Moldova, alături de alte țări ale lumii a ratificat mai multe convenții ale OIM care subliniază principiul plății egale pentru lucrul de valoare egală, cu toate acestea, diferența dintre veniturile bărbaților și femeilor rămâne una din cele mai persistente forme de inegalitate pe piața muncii, atât în mai multe regiuni ale lumii, cât și în Moldova.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2010 populația economic activă a Republicii Moldova a constituit circa 1235,4 mii persoane, fiind în scădere constantă în perioada 2007-2010. Ponderea forței de muncă din regiunile Centru și Sud, atât pentru femei, cât și pentru bărbați, în totalul forței de muncă din țară este proporțională cu distribuția populației țării pe aceste regiuni (29% și, respectiv, 19%).

Rata de activitate a populației de 15 ani și peste a constituit 41,6%, având valori mai mari la bărbați (45%) față de femei (38,6). Valoarea acestui indicator la bărbați este mai mare în comparație cu cea a femeilor în toate regiunile, diferența constituind de la 2 până la 15 p.p. pe parcursul anilor.

Populația ocupată în anul 2010 a constituit circa 1143,4 mii de persoane, fiind în descreștere treptată față de anii precedenți atât la femei, cât și la bărbați. Timp de patru ani, populația ocupată s-a redus în principal în mediul rural (-13,4 p.p.) în comparație cu cel urban (-2 p.p.).

Rata de ocupare a populației de 15 ani și peste a fost de 38,5%, în scădere față de valorile înregistrate în anii precedenți. La bărbați a fost mai înaltă (40,9%) în comparație cu femeile (36,4%). Rata de ocupare la ambele sexe scade atât în mediul urban, cât și în mediul rural.

Analiza structurii ocupării pe grupe de vârstă în funcție de sexe relevă că ponderea femeilor (în total femei ocupate) față de cea a bărbaților (în total bărbați ocupați) este mai mică în rândul tinerilor (9,3% și, respectiv 11,3%) și în rândul persoanelor în vârstă (13,6% și, respectiv, 17,1%), dar este mai

14 www.progen.md

mare la adulți (77,1% și, respectiv 71,5%). Evoluția indicatorului pe parcursul ultimilor ani nu a suferit modificări esențiale.

Distribuția populației ocupate **după nivelul de instruire și după sexe** se prezintă în felul următor: în rândul femeilor ocupate predomină cele cu studii superioare (25,5%), urmate de cele cu studii liceale și medii de cultură generală (22,2%) și cele cu studii medii de specialitate (20,2%). În rândul bărbaților ponderea cea mai mare revine celor cu studii secundare profesionale (32%), urmați de cei cu studii superioare (20,5%) și cei cu studii liceale și medii de cultură generală (19,2%).

În distribuția **după activitățile economice** se constată că 27,5% din totalul persoanelor ocupate au activat în sectorul agricol. Valoarea acestui indicator în ultimii ani scade atât în rândul femeilor (de la 30,1% în 2007 la 24,5% în 2010), cât și în rândul bărbaților (de la 35,5%, respectiv, la 30,5 %). Ponderea femeilor ocupate în agricultură (în total ocupare feminină) este mai mică decât cea a bărbaților în toate regiunile țării. În același timp, în totalul ocupării feminine, crește ponderea sectorului serviciilor. Proportia femeilor ocupate în servicii pe regiuni (în total ocupare feminină în aceste regiuni) este cu 15-23 p.p mai mare decât proporția bărbaților ocupați în servicii (în total bărbați ocupați), alcătuind de la 54% în Centru și Sud până la 82% în mun. Chișinău. Ponderea serviciilor în total ocupare masculină predomină doar în mun. Chișinău. În restul regiunilor cota parte în ocuparea bărbaților o dețin activitățile agricole (41-43%).

Analiza structurii ocupării salariate pe activități economice aparte, relevă faptul că femeile salariate predomină în **sănătate și asistență socială** (80% femei și 20% bărbați), în **învățământ** (74% și, respectiv 26%), **hoteluri și restaurante** (71% și 29%), **activități financiare** (68% și 32%). Totodată, bărbații predomină în **construcții** (86% bărbați și 14% femei), **transporturi și comunicații** (66% și 34%), **administrație publică** (59% și 41%). În alte activități diferențele între femei și bărbați nu sunt semnificative.

Conform repartizării **după forme de proprietate**, 28% din populație a fost ocupată în unități cu forma de proprietate publică și 72% – în unități cu forma de proprietate privată și alte forme. Femeile într-o măsură mai mare ca bărbații preferă să lucreze la unitățile cu forma de proprietate publică, iar bărbații – la unitățile cu forma de proprietate privată.

Structura populației ocupate **după statutul profesional** relevă că salariații au alcătuit 71 la sută și non-salariații, respectiv, 29%. Ponderile activităților salariale printre femei sunt mai mari decât printre bărbați. Astfel, în total ocupare feminină, ponderea salariaților constituie de la 67% în Centru la 95% în mun. Chișinău. În rândul bărbaților, activitățile salariate alcătuiesc de la 55% în Centru la 86% în mun. Chișinău. Din analiza pe grupe de ocupații rezultă că femeile predomină în grupa **specialiștilor cu nivel superior de calificare** (66% femei și 34% bărbați), în grupa **funcționarilor administrativi** (83% și 17% bărbați) și în grupa **lucrătorilor în servicii, comerț și asimilați** (74% femei și 26% bărbați). Totodată, bărbații predomină în grupa **conducătorilor și funcționarilor superiori** (64% bărbați și 36% femei) și în grupa **muncitorilor calificați** (74% bărbați și 26% femei).

Majoritatea populației ocupate (patru din cinci femei și trei din patru bărbați) lucrează la întreprinderile sectorului formal. În sectorul informal au lucrat 12,7% din totalul persoanelor ocupate în anul 2010. Sectorul informal este preferat preponderent de către bărbați, decât de femei (în cadrul acestui sector bărbaților le revin 2/3, iar femeilor, respectiv, 1/3) și este caracteristic, în special, activităților agricole și mediului rural.

Numărul șomerilor în anul 2010 a constituit 92 mii de persoane, fiind în creștere față de anul precedent. Șomajul afectează într-o proporție mai mare bărbații și persoanele din mediul urban. Astfel, în toate regiunile țării, femeile dețin ponderi cuprinse între 36% și 40%, iar bărbații dețin ponderi cuprinse între 60% și 64%. Rata șomajului la nivel de țară a înregistrat nivelul de 7,4%. Rata șomajului la bărbați (9,1%) este mai mare față de femei (5,7%), în mediul urban.

Analiza ratei șomajului pe grupe de vârstă relevă faptul că la tineri (15-24 ani) acest indicator depășește media pe țară atât la femei, cât și la bărbați. Analiza șomerilor după nivelul de instruire relevă faptul că în rândul femeilor-șomere cea mai mare cotă o dețin cele cu studii superioare (26,5%), urmate de cele cu studii liceale și medii de cultură generală (23,8%), apoi de cele cu studii secundar profesionale (21,2%). În rândul bărbaților-șomeri ponderea principală revine celor cu studii secundar profesionale (26,9%), apoi celor cu studii liceale și medii de cultură generală (23,9%) și celor cu studii gimnaziale (20,7%). Totodată, în rândul șomerilor cu studii superioare, femeile dețin ponderi egale cu bărbații (câte 50%), în rândul celor cu studii medii de specialitate 41 la sută sunt femei, printre cei cu studii liceale și medii de cultură generală femeile constituie 38 la sută, în rândul celor cu studii secundare profesionale fiecare al treilea șomer este femeie și 29 la sută constituie cota parte a femeilor în rândul celor cu studii gimnaziale.

Conform analizei datelor obținute din cercetarea statistică „Condițiile de creare și dezvoltare a întreprinderilor”¹⁵, numărul bărbaților întreprinzători este de 2,6 ori mai mare decât numărul femeilor întreprinzători. Ponderea femeilor întreprinzători în Moldova (27,5%) este comparabilă cu indicatorul similar din alte țări: în Uniunea Europeană, femeile în medie constituie 30% din antreprenori. Deși în sectoarele comerț cu ridicata și cu amănuntul, hoteluri și restaurante preferă să activeze majoritatea întreprinzătorilor ambelor sexe, totuși persistă mai mult femeile. În domeniul activității tranzacțiilor imobiliare, închirieri și servicii prestate întreprinderilor, o pondere relativ mare pentru ambele sexe și care depășește considerabil valoarea medie pe țară, o dețin femeile și bărbații din mun. Chișinău. Ponderea întreprinderilor cu principalul gen de activitate industrie este mai mare în regiunea Centru și UTA Găgăuzia, bărbații fiind majoritari în calitate de întreprinzători. Și întreprinderile agricole, în toate regiunile, sunt conduse în cea mai mare parte de către bărbați. Femeile relativ mai rar decât bărbații au avut posibilitate să creeze întreprinderi prin privatizare în regiunile Sud și Centru. În toate regiunile cota femeilor care au creat întreprinderi prin comasarea a câteva unități economice este relativ mai joasă decât cota bărbaților.

Astfel, în toate regiunile (cu excepția mun. Chișinău) femeile relativ mai des au creat întreprinderi prin metoda mai dificilă – inițiind o afacere nouă. Este bine cunoscut faptul că programele de micro-finanțare reprezintă o sursă economică populară în calitate de suport persoanelor fizice pentru a iniția o proprie afacere. Totuși, în Republica Moldova, în prezent nu există statistici credibile referitor la creditare, inclusiv la micro-creditare și mai ales cu distribuție pe sexe. Cu toate acestea, astfel de date sunt interesante și necesare, iar Biroul Național de Statistică a inițiat negocieri cu Banca Națională pentru colectarea unor astfel de informații. Cu toate eforturile întreprinse, datele dezagregate dintr-o perspectivă de gen nu sunt încă disponibile.

Inegalitatea în remunerare dintre femei și bărbați rămâne a fi destul de mare în Republica Moldova. Mai mult decât atât, impactul disparității salariale de gen poate fi cu scadență întârziată, deoarece o remunerație mai mică sporește riscul de dependență financiară nu numai pe parcursul vieții profesionale/ de muncă, dar, de asemenea, implică pensii mai mici și, astfel, o creștere a riscului sărăciei pe

15 www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/conditii_intreprinderi/Conditii_creare_intreprinderi_ro.pdf

parcursul vârstei mai înaintate. Analiza datelor per total economie (agricultură, industrie, construcții și servicii) relevă faptul că femeile câștigă în medie cu un sfert (24%) mai puțin față de bărbați (76,1% din salariul mediu al bărbaților).

Exprimată în valoare numerică, discrepanța salarială constituie în medie 820 lei. Astfel, salariul mediu a constituit în septembrie 2010 pentru femei 2619 lei și pentru bărbați în medie 3440 lei. Această diferență se menține practic la nivelul anului 2009 (23,6%), fiind în ușoară scădere față de anii precedenți – 27,4% în 2007 și, respectiv, 26,7% în anul 2008 (a se vedea figurile de mai jos).

Figura 4.
Evoluția câștigului salarial mediu al bărbaților, 2007-2010, pe regiuni

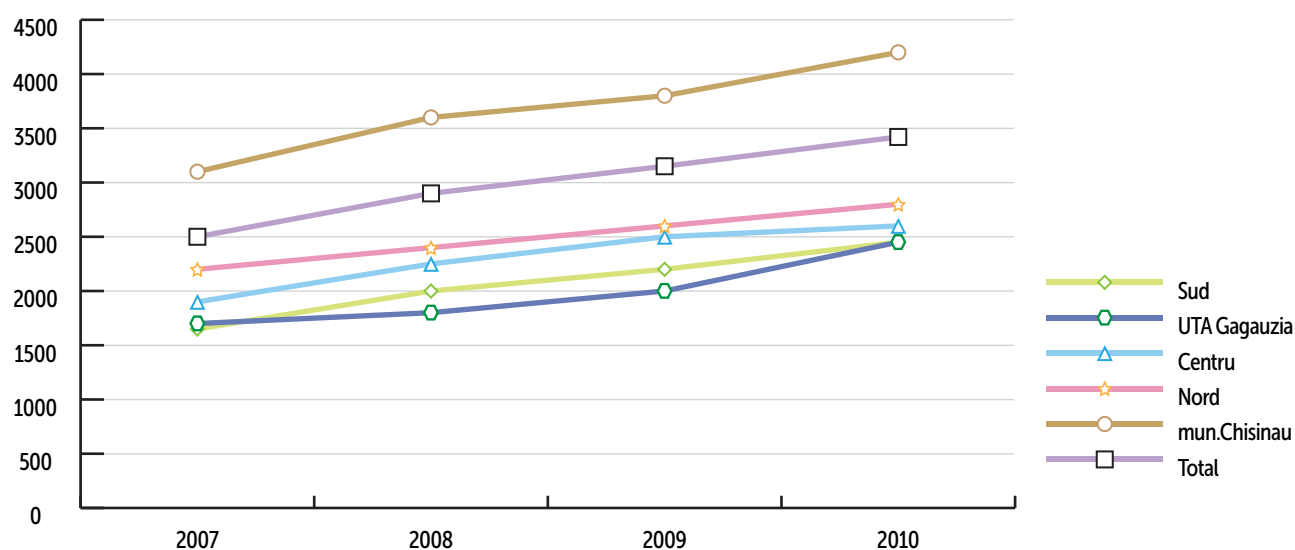
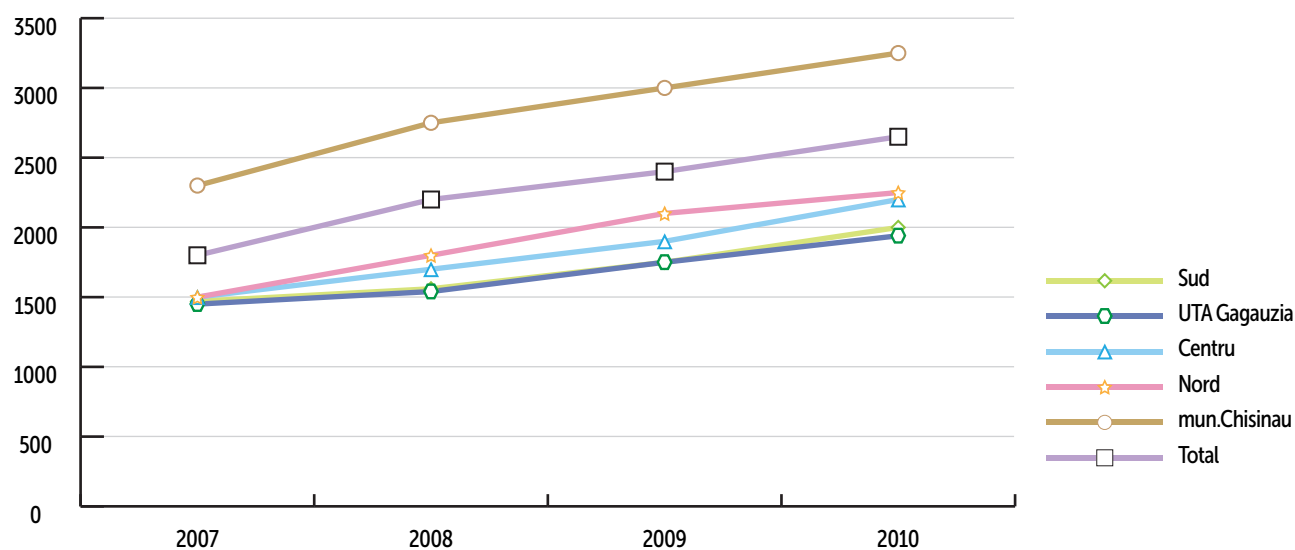

Figura 5.
Evoluția câștigului salarial mediu al femeilor, 2007-2010, pe regiuni

Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor Obiectivul 3

Diferențele salariale se datorează, în mare parte, faptului că în Republica Moldova sînt mai puține femei în funcții de management superior. Totodată, acestea lucrează preponderent în domenii mai slab remunerate, precum educația, sănătatea, administrația publică, prestarea serviciilor. În sectorul privat se presupune că această diferență este mai mare, avînd în vedere faptul că salariile sunt confidențiale și oferite, uneori, în plic. Datele empirice și studiile de caz separate relevă faptul că unii angajatori favorizează bărbații la salarizare, prezumînd că aceștia au o mai mare dedicație la locul de muncă, iar femeile sunt preocupate de multiple responsabilități casnice și familiale

CAPITOLUL 3.

ROLUL SOCIETĂȚII CIVILE ÎN ATINGEREA ȚINTELOR ODM 3

Mediul juridic pentru organizațiile societății civile (OSC) și a societății civile din Republica Moldova s-a îmbunătățit considerabil în ultimul an. După schimbarea politică, ca urmare a alegerilor parlamentare din iulie 2009, noul guvern s-a dovedit a fi mai deschis și consecvent în efectuarea unui număr de reforme juridice care contribuie la crearea unui mediu propice pentru organizațiile societății civile. În același timp, evenimentele politice și sociale din 2008-2009 au dus la afirmarea mai insistență a organizațiilor societății civile, acestea fiind auzite și recunoscute de către Guvern și Parlament. Acest articol oferă o scurtă trecere în revistă a celor mai semnificative evoluții în domeniul juridic, care afectează, astăzi, organizațiile neguvernamentale.

Actualul cadru legal facilitează ca mediul de bază al OSC-urilor să se stabilească și să funcționeze liber, precum și să relaționeze cu organizațiile guvernamentale interesate și alte organizații în atingerea scopurilor lor. În anul 2010 în Moldova au fost adoptate mai multe legi care afectează OSC-uri: modificările la Legea cu privire la asociațiile obștești, inclusiv modificările referitoare la statutul de utilitate publică; Legea cu privire la voluntariat, precum și Legea cu privire la serviciile sociale. Cu toate că mai este un volum mare de lucru pentru a asigura punerea în aplicare cu succes a acestor legi, aceste inițiative sunt, în general, de susținere a organizațiilor societății civile și contribuie la crearea unui mediu mai bun din punct de vedere juridic. Alte inițiative sunt, de asemenea, în discuție: standardele de contabilitate pentru organizațiile societății civile, legea privind acreditarea, etc.

Societatea civilă din Republica Moldova, în sens larg, cuprinde mai multe instituții și entități, însă în acest studiu este redusă la organizații non-guvernamentale (asociații obștești, instituții private ale sectorului asociativ, etc., în funcție de forma de înregistrare). Conform datelor Ministerului de Justiție¹, care se actualizează în mod sistematic, la momentul actual în Republica Moldova există 6.185 ONG-uri înregistrate la nivel național, ceea ce indică o creștere de la 5.314 ONG-uri în anul 2010. ONG-urile se pot înregistra și la nivel local, sporind astfel numărul total de ONG-uri înregistrate în țară la aproximativ 9.000.

Numărul exact al ONG-urilor înregistrate în regiunea transnistreană rămâne necunoscut, însă se estimează la aproximativ 1.000, dintre care în jur de 50 sunt active. Majoritatea ONG-urilor din regiunea transnistreană sunt controlate masiv de către autorități.

Cu toate că numărul ONG-urilor este mare, nu toate organizațiile înregistrate sunt active. Majoritatea ONG-urilor înregistrate (aprox. 65%) sunt localizate în mun. Chișinău, deși mun. Chișinău reprezintă doar aproximativ 25% din populația totală a țării.

În conformitate cu Registrul de stat al organizațiilor neguvernamentale, de pe site-ul Ministerului Justiției al Republicii Moldova² organizațiile neguvernamentale au forma organizatorico-juridică ca:

1 În cadrul Ministerului de Justiție, Direcția Organizații necomerciale este responsabilă și de organizațiile non-guvernamentale.

2 www.justice.gov.md

sindicate, organizații necomerciale, asociații obștești, asociații patronale, culte religioase, fundații, instituții private, instituții publice, partide și alte organizații socio-politice.

Din numărul total al acestora, organizații a căror activitate este orientată spre promovarea egalității de gen, apărarea drepturilor femeilor, îmbunătățirea vieții femeilor sau au tangență cu acest domeniu sunt în jur de o mie, dintre care peste jumătate sunt preocupate tangențial de problemele specifice de gen.³

Portalul informațional www.civic.md specializat în reflectarea activității sectorului asociativ, în baza sa de date cu privire la ONG-uri are înregistrate doar 317 ONG-uri, dintre care la secțiunea gen/drepturile femeilor sunt înregistrate doar 20 de organizații. Un alt portal pentru sectorul non-profit – www.ong.md are înregistrate 386 de ONG-uri, dintre care 13 sunt la secțiunea „Femei”. Această slabă vizibilitate a sectorului asociativ pe site-urile specializate denotă un interes scăzut al sectorului asociativ pentru promovarea și/sau popularizarea redusă a site-urilor respective. Totodată, se pare că ONG-urile au o înțelegere denaturată asupra promovării prin intermediul portalurilor, dorind să vadă profitabilitate imediată și beneficii.

În anul 2007, UNIFEM și MMPSF în parteneriat cu sectorul asociativ, au organizat Forumul Organizațiilor Societății civile active în domeniul de gen în cadrul căruia s-au abordat mai multe aspecte legislative, instituționale și de conținut. Reprezentanții societății civile au avut prezentări și luări de poziții⁴, astfel încât, la finalul acestuia, a fost adoptată și o Rezoluție⁵, în care reprezentanții OSC au inclus mai multe revendicări, dintre care, pînă la ora actuală, nu toate au fost respectate și realizate.

În același demers se înscrie și activitatea unificată a OSC în domeniul de gen, desfășurată în cadrul procesului consultativ pentru elaborarea Strategiei Naționale de Dezvoltare 2008-2011. După implicare activă în toate discuțiile publice organizate, OSC au elaborat recomandări concrete în vederea includerii genului ca problemă transversală⁶. Trebuie menționat faptul că în acest sens, au fost extrem de importante și recomandările formulate de grupul de experți susținuți de UNIFEM⁷, precum și a grupului de donatori în domeniul de gen⁸.

Cadrul instituțional pentru relațiile Guvern – OSC în Republica Moldova: Strategia de dezvoltare a Societății Civile, Consiliul Național de Participare

Bazele pentru reforma juridică s-au pus chiar înainte de modificările din 2009, cu un sprijin politic semnificativ al membrilor conducerii democratice curente, fiind parte și din vechiul Parlament. În decembrie 2008, Parlamentul a adoptat Strategia de Dezvoltare a Societății Civile pentru anii 2008-2011⁹. Acest document a constituit un progres major în domeniul relațiilor societății civile cu Statul. Strategia identifică o serie de priorități pentru Guvern, care sunt vitale pentru dezvoltarea societății civile în Republica Moldova și stabilește principiile și valorile pentru cooperare și relațiile între autoritățile publice și societatea civilă. Prioritățile strategice includ:

3 rson.justice.md/organizations

4 www.un.md/UNIFEM/programme_areas/capacity_building/CSO_Consult_%20Gender_Nat_Mech/Prezentare_Terzi_Forum%20OSC_Aug07_Rom.pdf

5 www.un.md/UNIFEM/programme_areas/capacity_building/CSO_Consult_%20Gender_Nat_Mech/CSO_Rezoluție%20_CSO%20Forum_Aug_07_Eng.pdf

6 www.un.md/UNIFEM/programme_areas/policy/gender_NDS/NDS_Recommendation_Civil%20Society_ENG.pdf

7 www.un.md/UNIFEM/programme_areas/policy/gender_NDS/NDS_Recommendation_Gender_Experts_ENG_16_08_07.pdf

8 www.un.md/UNIFEM/programme_areas/policy/gender_NDS/NDS_Recommendations_Gender_Donors_ENG_%20July_25_2007.pdf

9 consiliulong.md/ro/advocacy/show/12

o mai bună instituționalizare a procesului de consultare, monitorizare și evaluare a proceselor de politici publice;

- i) elaborarea unui cadru juridic și fiscal pentru organizațiile societății civile, și
- ii) contribuția la activismul civic și voluntariat.
- iii) După cum se menționează în Strategie, documentul se bazează pe principiile de implicare a societății civile active, participarea publicului la elaborarea politicilor, respect reciproc, parteneriat între sectorul guvernamental și non-guvernamental, obligații, și responsabilitate. Acesta solicită, de asemenea, autonomia politică a inițiativelor civice. Documentul promovează dezvoltarea durabilă și echilibrată a sectorului OSC, atât la nivel regional și local, precum și o tratare egală a acestora. Inițial, strategia trebuia să fie sprijinită de un plan de acțiuni.

Societatea civilă din Moldova este actualmente în proces de definitivare a noii strategii de dezvoltare a societății civile, pentru anii 2011 – 2015¹⁰ și a Planului de acțiuni privind implementarea noii strategii¹¹. Deși Parlamentul a declarat că noua strategie va fi adoptată în iulie, 2012, acest lucru nu s-a întâmplat.

Strategia nouă are ca scop crearea unui cadru favorabil pentru societatea civilă, care să fie capabil să contribuie activ la dezvoltarea democratică a Republicii Moldova și să stimuleze coeziunea socială. Strategia are ca obiectiv consolidarea aspectelor care țin de participarea societății civile în procesul decizional. Un alt obiectiv ține de legislație și mecanisme instituționale, adică cooperarea între Parlament și societatea civilă, cooperarea și transparența în procesul decizional. Totodată, Strategia conține și un subcapitol care se referă la durabilitatea societății civile sub aspect financiar. Documentul propune mecanisme pentru încurajarea cetățenilor să contribuie la dezvoltarea societății civile. În acest sens, strategia propune filantropia procentuală și mecanismele donațiilor.

Exemplu de bună practică

Rolul OSC în elaborarea documentelor strategice

Organizațiile societății civile, care activează în Moldova în domeniul abilitării femeilor și promovării egalității de gen, și-au conjugat eforturile în domeniul promovării politicilor chiar de la inițierea proceselor de consultare a societății civile, odată cu dezbaterile publice organizate în procesul elaborării Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei 2004-2006 (SCERS). Acest exercițiu a fost prima dezbateră publică realizată în Republica Moldova vreodată, iar în cadrul acestui proces au fost implicate numeroase organizații din societatea civilă moldovenească, atât la nivel național, cât și regional/ local. Coeziunea OSC de profil s-a datorat în mare parte faptului că dezbaterile asupra SCERS au fost organizate de către ONG-ul Forul Organizațiilor de Femei, iar acest lucru a facilitat mult procesul de implicare a organizațiilor de femei și astfel, problemele de gen au fost deseori invocate în procesul consultărilor, chiar dacă în documentul final nu au avut o bună reflectare.

Aceeași coeziune a grupului ONG-urilor din domeniul abilitării femeilor s-a remarcat și în cazul discuțiilor publice asupra elaborării Strategiei Naționale de Dezvoltare (2008 – 2011)

10 consiliulong.md/ro/advocacy/show/41

11 consiliulong.md/ro/advocacy/show/42

(SND). UNIFEM și alți parteneri de dezvoltare au avut un rol major de catalizator al acțiunilor întreprinse de ONG-urile de profil și astfel, s-a reușit includerea trans-sectorială a aspectelor de gen în 3 din cele 7 priorități naționale.

În ceea ce privește noua SND – „Moldova 2020”, ONG-urile de profil, în colaborare cu Consiliul Național pentru Participare, au semnalat Guvernul RM supra neutralității de gen și a altor aspecte problematice din acest document.

O altă inițiativă recentă de a stabili legături mai bune de cooperare între sectorul societății civile și Guvern este Consiliul Național de Participare. Consiliul a fost înființat în februarie 2010, ca un organism consultativ și o legătură între guvern, societatea civilă și sectorul privat. Consiliul este format din treizeci de membri reprezentând organizațiile societății civile din diferite domenii a căror sarcină principală este i) de a participa la elaborarea politicilor prin intermediul furnizării de expertiză cu privire la politicile de proiect și documentele strategice, precum și realizarea și prezentarea unor evaluări independente ale impactului politicilor „; și ii) de a contribui la stabilirea cadrului instituțional pentru consultare, care include, printre altele, monitorizarea punerii în aplicare a Legii privind transparența în procesul decizional și de consolidare a capacităților pentru părțile interesate. Astfel obiectivele stabilite de Consiliu sunt destul de ambițioase.

Consiliul Național de Participare a elaborat și aprobat recent strategia pentru activitățile sale în 2010 – 2012 (durata actualului mandat) și a introdus unele modificări în regulile de funcționare. Conform strategiei, Consiliul a identificat ca priorități i) oferirea de expertiză în elaborarea, monitorizarea și evaluarea politicilor publice; și ii) facilitarea implicării actorilor din sectorul privat și societatea civilă în procesul decizional prin stabilirea a patru grupuri de lucru, concentrându-se în domeniul justiției și al drepturilor omului, dezvoltarea economică, politică externă, de securitate și apărare; politica socială; educație și tineret. În pofida faptului că ONG-urile din Moldova au continuat să înregistreze progrese în anul 2011, obținând reforme legislative semnificative pentru sector, sporirea finanțării din surse locale și îmbunătățirea imaginii lor publice, situația politică din Transnistria a stagnat dezvoltarea regiunii, inclusiv dezvoltarea societății civile. În 2011 autoritățile au continuat să exercite presiuni asupra acestui sector. Autoritățile securității transnistrene au fost prezente la câteva evenimente ale ONG, determinând unele organizații să solicite conducerii explicații pentru monitorizarea invazivă a activităților desfășurate de societatea civilă. ONG-urile din regiunea transnistreană au informat, de asemenea, că acum li se cere să achite taxe suplimentare pentru toate granturile procesate prin băncile din Transnistria. Deși în luna decembrie 2011, în regiunea transnistreană a fost ales un nou președinte care a promis să susțină dezvoltarea societății civile, schimbări esențiale nu au fost încă realizate.

Agencia SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID) a lansat în acest an cea de-a 15-a ediție a Indexului Sustenabilității Organizațiilor Neguvernamentale, în prezent numit *Indexul Sustenabilității Organizațiilor Societății Civile*¹², pentru a cunoaște gama largă a organizațiilor societății civile (OSC) active din regiune și dezvoltarea societății civile pe parcursul anului 2011. Indexul Sustenabilității Organizațiilor Societății Civile a urmărit progresul sectorului asociativ în douăzeci și nouă de țări în

12 Indexul Sustenabilității Organizațiilor Societății Civile este un instrument analitic important care măsoară progresul sectorului civil din regiunile Europa Centrală și de Est și Eurasia. Indexul urmărește evoluția sectorului civil și examinează mediul general propice pentru societatea civilă, cu accent pe aspectele juridice ale organizațiilor societății civile, capacitatea organizatorică, viabilitatea financiară, de advocacy, prestarea de servicii, infrastructură și imaginea publică. Fiecare dimensiune este evaluată prin intermediul unei scări cu șapte puncte, 1 indică un nivel foarte avansat de dezvoltare și 7 indică un nivel scăzut de dezvoltare.

ultimii cincisprezece ani, inclusiv Moldova¹³, al cărei Index are valoarea de 4.1. Într-un comunicat emis de FHI360¹⁴ în Moldova se menționează că schimbările în sustenabilitatea sectorului OSC din 2011 au reflectat situația economică nefavorabilă din lume, iar capacitățile OSC-ilor au fost de asemenea substanțial influențate de evoluțiile politice naționale și internaționale. La nivel național, în multe țări au avut loc alegeri în 2011, care au modelat mediul în care OSC-urile activează. În același timp, OSC-urile la rândul lor deseori joacă un rol important în procesul electoral, forțând candidații să abordeze problemele stringente ale constituenților lor, educând alegătorii și monitorizând alegerile. Pe plan internațional, Uniunea Europeană (UE) continuă să joace un rol important în întreaga regiune, negocierile de aderare în cazul țărilor Europei de Sud deschizând posibilitatea OSC-urilor de a contribui la procesul de elaborare de politici. Organizațiile societății civile din Europa și Eurasia răspund activ la provocările cu care se confruntă țările lor, iar acest lucru sporește gradul de încredere a populației în ONG-uri.

Studiul efectuat de Centrul de Instruire și Consultanță Organizațională (CICO) și FHI 360 cu privire la Indexul Sustenabilității ONG-urilor evidențiază faptul că în anul 2011 capacitatea organizațională a ONG-urilor din Moldova s-a îmbunătățit ușor. Acest lucru se datorează inclusiv faptului că unii donatori, precum USAID, prin programul Consolidarea Societății Civile în Moldova (MCSSP) au acordat suport societății civile în dezvoltarea organizațională. Drept rezultat, mai multe ONG-uri au avut posibilitatea să-și revizuiască misiunea și viziunea, să-și analizeze și dezvolte strategiile operaționale și portofoliul de servicii. Numărul organizațiilor care își elaborează planuri strategice pentru îmbunătățirea programului propriu și a modului de prestare a serviciilor a fost în creștere. Din analizele efectuate în baza informațiilor disponibile pe site-urile ONG-urilor, s-a constatat că strategiile și planurile de activitate nu înglobează în mod constant prioritățile de dezvoltare ale țării (specificate în diverse documente strategice ale RM).

În același timp, același studiu subliniază însă faptul că managementul intern al ONG-urilor din Moldova rămâne a fi slab dezvoltat. Deși ONG-urile au organe de conducere, de cele mai dese ori, scopul acestora nu este unul clar definit și, adesea acesta nu are un rol semnificativ în procesul de conducere a organizației sau în procesul de control al activității financiare. Majoritatea ONG-urilor active din Republica Moldova angajează personal salariat, însă salariile lor depind de proiectele în care sunt implicați și, deci, variază în mod constant, motiv pentru care și fluctuația cadrelor în sectorul asociativ este mare.

Viabilitatea financiară a sporit puțin în 2011, deși rămâne domeniul cel mai critic pentru ONG-urile din Moldova. În timp ce Autoritățile publice locale și Guvernul Republicii Moldova nu oferă granturi ONG-urilor (cu excepția Ministerului Tineretului și Sportului), iar acest lucru determină o dependență înaltă de donatori, totuși, evaluările externe arată că în ultimii 2 ani s-a constatat începutul unei tendințe pozitive spre sustenabilitate financiară a sectorului.

Potrivit unui studiu¹⁵ efectuat de către Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-INC, la comanda EveryChild Moldova, populația Republicii Moldova are o încredere medie în OSC, iar donațiile către ONG-uri sunt practic de zece ori mai mici decât donațiile pentru biserică și cerșetori. Doar 4% din populația Republicii Moldova donează bani pentru organizațiile nonguvernamentale. Cele mai frecvente donații sunt în bani (66%), alimente (31%), îmbrăcăminte sau încălțăminte (25%). Opt din 10

¹³ transition.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex

¹⁴ www.fhi360.md/index.php/ro/component/content/article/290-usaid-releases-the-15th-edition-of-the-ngo-sustainability-index-ngosi-for-central-and-eastern-europe-and-eurasia.html

¹⁵ „Comportamentul filantropic” Studiu la nivel național, Imas, 2010

respondenți nu au putut da o definiție conceptului de ONG și nu au putut menționa spontan numele vreunei organizații non-guvernamentale. 1/3 din respondenți consideră că aceste organizații spală bani și doar 2% consideră că ONG-urile au, într-adevăr, un impact în diminuarea fenomenului corupției sau în protecția consumatorului.

3.1 Cartografierea societății civile relevante pentru ODM 3, care au participat la studiu

La studiul desfășurat în cadrul proiectului au participat 16 organizații neguvernamentale. S-a întâmplat ca unele ONG-uri invitate să participe la cercetare, să refuze (sau să accepte mai greu, după o perioadă de convingere), motivînd, în mare, prin faptul că nu se ocupă în mod prioritar de **ODM 3**. Deși activitatea acestor ONG-uri favorizează atingerea țintelor **ODM 3**, se pare că unele organizații ale societății civile estimează eronat contribuția pe care și-o aduce organizația la realizarea ODM și dezvoltarea țării, per ansamblu.

În opinia noastră, această viziune circumscrisă la misiunea și obiectivele statutare declarate ale organizației este în defavoarea acesteia. În același timp, refuzul categoric al organizațiilor din sectorul asociativ de a se implica în studii de acest tip ar trebui considerat drept un indicator notabil al reticenței față de cercetări (chiar dacă refuzul era frecvent motivat prin lipsa de timp).

Din numărul total de organizații neguvernamentale: 2 – au statut de fundații (și respectiv, sunt în poziția de a oferi suport/ granturi); 10 – cu statut de asociații obștești; 1 – centru de resurse; 1 – organizație publică internațională; 1 – reprezentanță a unei organizații internaționale și 1 – de instituție privată. Numărul de angajați în organizațiile-respondente este, fie pînă la 10 persoane, fie între 10 și 50.

Printre cele 16 ONG-uri respondente, 5 organizații au ca prioritate domeniul egalității de gen sau drepturile femeilor. Celelalte 11 organizații abordează problematica de referință tangențial sau sporadic, transversal sau consecvent, inclusiv sau implicit, în funcție de specificul activităților desfășurate (programe, proiecte, inițiative, acțiuni, etc.).

Toate organizațiile respondente își desfășoară activitatea pe întreg teritoriul țării, adică sunt de nivel național, deși unele dintre ele, activează prioritar în anumite zone geografice (la nivelul raionului sau a localităților învecinate).

În ceea ce privește bugetul alocat pentru activități (proiecte, programe, etc.) specifice pentru **ODM 3**, majoritatea ONG-urilor au declarat un buget estimativ de pînă în 50.000 euro. În același timp, cele două fundații antrenate în studiu au avut în 2011 un buget disponibil mai mare, grație căruia au implementat proiecte și au oferit granturi. Alte două organizații neguvernamentale implicate în cercetare, care sunt cunoscute ca fiind cele mai active în domeniul promovării egalității de gen, au declarat un buget mai mare de 50.000 euro, alocat în 2011 pentru activități conforme cu **ODM 3**.

3.2 Cunoașterea agendei internaționale de dezvoltare și colaborarea cu APC/APL

Agenda internațională de dezvoltare și documentele elaborate în această sferă nu sunt pe larg cunoscute de către societatea civilă, și respectiv, mai puține ONG-uri le integrează în activitatea sa. În opinia noastră, la nivel național, nivelul de cunoaștere a acestora este foarte mic, ceea ce determină

deficiențe în includerea agendei de dezvoltare în strategiile organizaționale ale organizațiilor societății civile.

ONG-urile participante la studiu sunt organizații cu o vastă experiență de lucru, avînd, totodată și o prezență reprezentativă la nivelul forurilor consultative ale societății civile, atât la nivel național, cît și regional și internațional, ceea ce implică și o bună cunoaștere a agendei internaționale de dezvoltare. Astfel, ONG-urile respondente au menționat că cele mai cunoscute documente internaționale și naționale sunt:

- ◆ ODM-urile – 16 (100%)
- ◆ Declarația de la Paris – 12 (75%)
- ◆ Agenda pentru Acțiune de la Accra – 12 (75%)
- ◆ Parteneriatul pentru Cooperare Efectivă în domeniul Dezvoltării de la Busan 2011 – 10 (62,5%)
- ◆ Principiile de la Istanbul pentru dezvoltarea efectivă a OSC, 2009 – 9 (56,3%)
- ◆ Cadrul Internațional al OSC pentru Eficacitatea Dezvoltării, 2011 – 3 (18,8%)

Doar 2 organizații (12,5%) din 16 au confirmat că sunt familiarizate cu toate cele șapte documente enumerate. Din chestionarele de lucru pentru celelalte ODM-uri a reieșit că **ODM 3** și **ODM 1** (eradicarea sărăciei) sunt cele mai puțin cunoscute ODM-uri.

Promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor sunt declarate priorități în activitatea a 50% din ONG-urile analizate (8 organizații).

Nivelul de interes personal pentru ODM-uri în întregime a fost estimat ca fiind „mediu”, în proporție de 60 la sută și „sporit” – 40%.

Odată cu dezvoltarea sectorului asociativ și profesionalizarea acestora, a sporit și cooperarea dintre OSC și autorități, atât la nivel central, cît și local. La nivel empiric, această colaborare este tot mai evidentă grație mediatizării vaste a activităților realizate în comun. Nu există însă cercetări exhaustive care să analizeze în profunzime specificul acestor colaborări, natura și anvergura lor. Totodată, este important feedback-ul acestor doi actori sociali cu referire la parteneriate, precum și gradul de satisfacție în urma acestora.

În realizarea activităților sale, ONG-le au în calitate de parteneri de bază: organizațiile internaționale – 12 alegeri (80%); alte ONG-uri – 8 răspunsuri (53%); instituțiile de stat – 5 (33%) și într-un singur caz a fost bifat parteneriatul cu agenți economici. Astfel, putem concluziona că OSC participante la studiu au parteneri de bază organizațiile internaționale și cele guvernamentale, fapt ce demonstrează că acești actori sociali au cea mai bună colaborare, dar și o preocupare constantă pentru promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor.

La rândul lor și instituțiile guvernamentale care au participat la studiu (3) au menționat că organizațiile neguvernamentale fac parte din lista partenerilor în implementarea acțiunilor ce țin de promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor. În toamna anului 2011 Guvernul a adoptat o nouă Lege cu privire la administrația publică centrală, în conformitate cu care, toate ministerele sunt obligate să coopereze cu societatea civilă, să raporteze informațiile de interes public din cadrul instituțiilor de stat și să asigure accesul la informațiile publice și transparența în procesul decizional.

În ceea ce privește parteneriatul dintre OSC și sectorul privat, acesta încă nu s-a consolidat ca atare și nu există nici o tradiție în acest sens, indiferent de domeniu.

3.3 Promovarea politicilor

În ultimii doi ani, eforturile de advocacy ale societății civile au fost consolidate ca rezultat al activității Consiliului Național pentru Participare (CNP)¹⁶, creat în 2010 la inițiativa Guvernului Republicii Moldova, care include reprezentanți ai 30 de ONG-uri, precum și grupuri de constituenți. Rolul CNP este de a servi drept platformă permanentă pentru dialog și consultare între ONG-uri și Guvernul RM în elaborarea politicilor publice. Printre cele 16 organizații neguvernamentale-respondente, șase au fost sau sunt membre ale CNP. Cei care nu fac parte nominal din CNP însă, participă activ la discuții și dezbateri, astfel încât implicarea lor în demersurile CNP este de asemenea, foarte mare. CNP s-a implicat activ în multe inițiative de advocacy, reușind să asigure o bună participare a reprezentanților OSC în procesele decizionale. Una dintre activitățile relevante acestei cercetări a fost și seria de conferințe de presă¹⁷ și apeluri, lansate cu ocazia participării Republicii Moldova la Forumul de Nivel Înalt privind eficacitatea asistenței pentru Dezvoltare (Busan, 2011).¹⁸

În același timp, Consiliul Național al ONG-urilor¹⁹ de asemenea, a contribuit în mod semnificativ la promovarea unor politici publice importante, precum îmbunătățirile la legislația privind ONG-urile. Consiliul Național, reprezentat de 9-11 ONG-uri, alese de Forumul ONG-urilor, își propune să consolideze dezvoltarea societății civile din Moldova. La cel de-al șaselea Forum Național, desfășurat în 2011, ONG-urile au aprobat o rezoluție prin care Consiliul Național a fost împuternicit să monitorizeze activitatea Parlamentului, să promoveze modificările necesare în cadrul legislativ al ONG-urilor și să colaboreze cu instituțiile publice în procesul de elaborare și monitorizare a Strategiei de Dezvoltare a Societății Civile.

Pentru sporirea și eficientizarea participării sectorului asociativ la procesul decizional și consultări, a fost lansat și site-ul www.particip.gov.md prin intermediul căruia pot fi aduse contribuții la documente de politici, precum și împărtășită orice altă opinie cu privire la subiecte puse în discuție pe site. Site-ul mai oferă și posibilitatea de a participa la sondaje de opinie scurte și punctuale, care vizează diferite subiecte de politici, iar opiniile exprimate nu necesită neapărat expertize și competențe profesionale, ci mai curând păreri ale cetățenilor.

Un alt instrument de influențare a procesului decizional și promovarea politicilor este și activitatea voluntară și deliberată în cadrul rețelelor, alianțelor și coalițiilor. Deși această formă de colaborare nu este una foarte populară în Republica Moldova, în ultimii 5 ani se constată o animare a acestui tip de parteneriat dintre ONG-uri. Astfel, prin intermediul rețelelor, multe ONG-uri își promovează mai eficient agenda de politici, își sporesc vizibilitatea și își îmbunătățesc comunicarea cu constituenții.

Un studiu efectuat de AXA Management Consulting și FHI 360²⁰, prin intermediul Programului de consolidare a societății civile din Moldova (USAID) evidențiază faptul că există numeroase bariere interne și externe care împiedică eficiența rețelelor, precum: concurența și neînțelegerile între organizațiile constituente ale rețelei; divizarea neclară a responsabilităților; implicarea slabă a unor parteneri; fluctuația membrilor; resurse financiare limitate; implicarea redusă și interes scăzut a instituțiilor guvernamentale pentru activitatea rețelei.

16 www.cnp.md

17 www.cnp.md/en/activities/evenimente/item/674-dezbatere-media-cum-asisten%C5%A3a-extern%C4%83-s%C4%83-fie-mai-eficient%C4%83-progrese-%C5%9Fi-provoc%C4%83rile-pentru-%C5%A3ar%C4%83

18 www.progeni.md/index.php?pag=n2&opa=view&id=82&tip=noutati&start=61

19 www.consiliuonng.md

20 Studiul „Capacitățile ONG-urilor din Republica Moldova de funcționarea în rețea la nivel național și internațional”

Exemplu de bună practică

Asistența externă – conjugarea eforturilor: Guvernul, Partenerii de dezvoltare, CNP și Organizațiile de promovare a egalității de gen

Seria de acțiuni demarate de CNP în preajma organizării Formulei de la Busan a început cu informarea CNP asupra acestui eveniment și importanța implicării societății civile din RM în acest proces. Astfel, reprezentanta CNP, delegată la Busan, a prezentat membrilor CNP modalități de sporire a vizibilității și a implicării OSC în procesul consultativ, în baza cărora CNP a decis să organizeze dezbateri publice și conferințe de presă cu participarea Guvernului RM, partenerilor de dezvoltare și a societății civile.

Totodată, s-a decis elaborarea unui Apel din partea societății civile din Moldova către participanții la Forumul de Nivel Înalt, în care s-a subliniat rolul și contribuția societății civile, precum și solicitarea transparentizării asistenței externe și a colabărării solide dintre OSC, Guvern și donatori în stabilirea priorităților țării și obiectivelor de dezvoltare.

În același timp, ONG-urile din domeniul egalității de gen au elaborat un Apel suplimentar, prin care au dorit să se specifice necesitatea abordării integratoare a genului în asistență externă și a alocării fondurilor pentru problematici de gen.

Mai mult decât atât, experți de gen și câteva ONG-uri din Moldova, active în domeniul egalității de gen și abilitării femeilor, au elaborat în colaborare cu alte ONG-uri din Europa de Est și Asia Centrală, un apel privind rolul ONG-urilor de profil și a expertizei în domeniu, în asistența externă, precum și stringența responsabilizării guvernelor țărilor în raport și transparența financiară și decizională, incluziunea socială și bugetarea sensibilă la gen.

Toate aceste documente de poziții au fost distribuite la Forumul de la Busan de către reprezentanta CNP în Delegația Republicii Moldova.

Participarea CNP la acest Forum a fost detemrinată și de faptul că a fost pentru prima dată în istoria acestor forumuri când societatea civila a participat ca partener egal la masa negocierilor, alături de donatori și organizații internaționale, conturându-se astfel tot mai clar noul statut de actor global în dezvoltare pe care l-a dobandit oficial la Busan.

Urmare a acestor acțiuni, CNP va monitoriza eficacitatea asistenței externe de dezvoltare, precum și elaborarea rapoartelor naționale de monitorizare a implementării Declarației de la Paris.

Deși multe ONG-uri s-au convins că funcționarea în cadrul unei rețele de ONG-uri aduce beneficii majore misiunii organizației, în mare, ONG-urile încă nu sunt pregătite să cedeze din independența lor și să pledeze pentru o funcționare interdependentă, iar acest lucru cauzează tensiuni în cadrul coaliției și rețelelor.

Printre ONG-urile participante la studiul nostru, majoritatea (80%) activează într-o rețea sau alta. Din perspectiva **ODM 3**, cele mai semnificative sunt: Alianța Progen²¹, Coaliția Anti-Discriminare²²

21 www.alegeriprogen.md

22 www.nediscrimianre.md

și Coaliția pentru Alegeri Libere și Corecte.²³ Activitățile desfășurate de ONG-uri în cadrul acestor alianțe au vizat ambele ținte din **ODM 3** și poartă un caracter sistematic, activizându-se însă mai mult în anumite perioade critice, cu referință la politici, cadru legal, alegeri, etc.

Astfel, de exemplu, pentru promovarea unor politici cu privire la sporirea participării politice a femeilor, ONG-urile au monitorizat pe parcursul ultimilor ani toate alegerile, din perspectiva de gen, iar rapoartele și analizele ulterioare au constituit argumente solide pentru îmbunătățirea cadrului legal cu privire la alegeri (exemplu elocvent îl constituie pledoaria pentru adoptarea cotei de reprezentare).

În domeniul problemelor de gen în câmpul muncii, ONG-urile și-au conjugat eforturile în ampla dezbateri asupra legislației anti-discriminare, astfel încât, în cele din urmă, aceasta a fost recent adoptată.

Pentru a ilustra mai bine viziunea ONG-urilor asupra activității specifice de promovare a politicilor, prezentăm problemele cu care se confruntă OSC în activitatea sa, expuse de respondenți:

- ◆ rigiditatea societății față de promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor;
- ◆ responsabilitatea redusă a populației pentru aceste subiecte;
- ◆ cunoștințe insuficiente în domeniul drepturilor omului;
- ◆ neimplicarea APL în activități specifice (**ODM 3** nu este perceput ca o prioritate).

În același timp, doar 2 organizații (12,5%) implicate în studiu au remarcat, că nu întâmpină probleme în implementarea proiectelor ce țin de **ODM 3** și s-au arătat mulțumite de contextul în care își desfășoară activitățile.

De menționat că Ministerul Muncii, Protecției și Familiei²⁴ și Direcția Politici de gen și prevenirea violenței – entități guvernamentale abilitate pentru domeniul de referință – sunt deschise spre colaborare, inclusiv prin sistemul informațional de care dispun. Pe pagina web a ministerului se găsesc multe rapoarte, analize și informații utile în domeniu.

În același timp, pentru a asigura transparență și participare în procesul decizional, pe pagina web a ministerului la compartimentul Transparența decizională, sunt plasate sistematic proiecte de decizii ale ministerului pentru consultări publice. Totodată, în cadrul tuturor grupurilor de lucru ale ministerului sunt invitați/ implicați și reprezentanți ai societății civile. În 2011 au fost plasate pentru consultare publică mai mult de 50 de proiecte de decizii elaborate de minister.

Opiniile exprimate de respondenții din sectorul neguvernamental cu privire la realizările ONG-urilor în domeniul politicilor, au concordat cu cele ale instituțiilor guvernamentale implicate în studiu și s-au referit la următoarele:

- ◆ participare la elaborarea, promovarea și implementarea cadrului legal-normativ și instituțional în domeniul egalității de gen și promovarea femeilor;
- ◆ participare la implementarea proiectelor pentru femei;
- ◆ organizarea campaniilor de informare și educare;
- ◆ participare în dezvoltarea serviciilor pentru femei;
- ◆ elaborarea cercetărilor și studiilor în domeniu.

23 www.alegeliber.md

24 www.mmpsf.gov.md

În vederea soluționării problemelor ce țin de promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor, respondenții din partea societății civile susțin că în următorii ani se vor implica, în mod prioritar, în următoarele activități:

- ◆ Informarea publicului larg (campanii, materiale informaționale, publicații, site, etc.);
- ◆ Implicarea și mobilizarea comunităților;
- ◆ Instruire/ training, informare, etc. pentru grupuri de femei;
- ◆ Implementarea programelor/ proiectelor ce contribuie la sporirea participării femeilor în activitatea comunitară, în funcții decizionale și pe piața muncii.

Mai puține ONG-uri (3) au specificat că se vor implica în crearea și/ sau dotarea organizațiilor/ instituțiilor care lucrează cu grupuri-țintă femei din diferite grupuri profesionale, de vîrstă, categorii sociale, de reședință etc.

Totodată este de menționat, că toți respondenții au specificat că planifică în viitorul imediat cel puțin o activitate pentru promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor.

Activitățile pe care intenționează să le implementeze ONG-urile mai des se referă la Ținta 1 din ODM 3 (sporirea participării politice a femeilor) decît la Ținta 2 (reducerea inegalităților pe piața muncii). Se pare că ONG-urile percep activitățile orientate spre reducerea discrepanței salariale ca fiind cu risc sporit, prezumînd că politicile sectoriale și bugetare sunt cruciale pentru atingerea acestei ținte. Trebuie însă menționat faptul că dincolo de necesitatea indiscutabilă a operării unor modificări în acest sens, informarea femeilor, instruirea lor, precum și lucrul cu angajatorii, cu opinia publică, sunt elemente importante ale accelerării atingerii Țintei 2 din ODM 3 către 2015.

3.4 Prestare de servicii

ONG-urile din Republica Moldova rămân a fi cele mai active în domeniul social, de sănătate și educațional, iar serviciile legate de dezvoltarea regională și economică, în special cele din afara capitalei, sunt în dezvoltare. Dezvoltarea regională și economică oferă ONG-urilor cel mai mare potențial de recuperare a costurilor, dat fiind faptul că autoritățile locale și investitorii străini sunt dispuși să achite costurile studiilor de fezabilitate și a strategiilor de dezvoltare, elaborate de către experții ONG-urilor, în absența resurselor umane calificate în agențiile guvernamentale pe care le reprezintă.

Studiul cu privire la Indexul sustenabilității ONG-urilor subliniază faptul că serviciile contra plată devin un lucru obișnuit pentru un grup mic de ONG-uri care oferă asistență în planificarea strategică, elaborarea studiilor, a programelor de instruire și, uneori, a campaniilor de informare. Conform Legii din 2010 cu privire la serviciile sociale, ONG-urile din Republica Moldova sunt prestatori eligibili de servicii sociale, însă lipsesc mecanismele de contractare a acestor servicii. Legea cu privire la acreditarea prestatorilor de servicii sociale, adoptată în anul 2011 și discuțiile cu privire la aceasta, purtate de-a lungul anului 2012 ar putea, în cele din urmă, să ofere mecanisme eficiente de contractare a serviciilor sociale și oportunități de recuperare a costurilor pentru ONG-urile care acordă servicii sociale.

Centrul Bulgar pentru Drept Necomercial aprecia, într-o prezentare pentru Programul Consolidarea Societății Civile din Molodva (FHI360, cu suportul USAID), că există multiple argumente pentru ca instituțiile guvernamentale să contracteze serviciile prestate de OSC, precum: capacitate umană

limitată; concentrare pe funcțiile sale de bază (elaborarea politicilor și monitorizare); valoarea adăugată a furnizorilor nestatali și responsabilitate sporită. Din perspectiva OSC, aceste argumente se referă la faptul că ONG-urile, tradițional, prin natura activității lor, sunt mai aproape de problemele care trebuie soluționate, au abordări inovative și sunt mai flexibile; pot aduce resurse suplimentare și se bucură de o încredere mai mare în activitatea lor socială. În baza experienței vaste a Bulgariei în acest domeniu (anual, circa 130 de servicii sunt contractate ONG-urilor), Centrul Bulgar pentru Drept necomercial atrage atenția OSC din Moldova că nivelul de centralizare – cine are obligația să presteze serviciile și cine dispune de finanțare – rămîne un subiect-cheie de negociat și de reglementat. Totodată, este important ca obiectivul contractării sociale – prestarea serviciilor sau susținerea ONG-urilor – să fie clar și explicit formulat și respectiv, asumat de toți actorii sociali. Procedurile care reglementează contractarea socială trebuie formulate cît mai clar, iar prețul nu trebuie să fie criteriul principal de selectare a ONG-ului. Un alt aspect important în acest domeniu este și discuția cu privire la posibilitatea de contractare pe termen lung și previzibilitatea, ceea ce ar asigura o eficientizare a parteneriatului dintre OSC și Guvern.

Doar trei organizații din cele 16 chestionate, au specificat faptul că au avut colaborări cu APC/ APL prin care au oferit anumite servicii sociale instituțiilor guvernamentale. Deși, ONG-urile apreciază nivelul de implicare și interes în realizarea **ODM 3** ca fiind înalt și foarte înalt (în proporție de 100%), competențele și expertiza acestora nu pot fi plenar valorificate de Guvern, din cauza lacunelor în legislație.

Patru dintre cele 16 ONG-uri au prestat servicii contra plată altor ONG-uri sau organisme internaționale și în general, aceste activități au constat în instruirii și/ sau cercetări. În acest sens, sunt menționate ONG-urile preocupate de includerea genului în activitățile sale și fundațiile (Fundația Soros-Moldova și Fundația Est-Europeană), și asemenea parteneri de dezvoltare precum Un Women, UNFPA, IRI și OSCE.

Deși există progrese, contractarea serviciilor rămîne a fi un punct slab al sectorului asociativ din Moldova. Acest lucru se întîmplă, pe de o parte, din necunoștință de cauză de către organizațiile neguvernamentale a modalităților de desfășurare a activităților economice de către acestea. Pe de altă parte, există anumite stereotipuri legate de competențele organizațiilor societății civile, care împiedică autoritățile să le antreneze în activități de subcontractare pentru eventuale lucrări sau servicii. În cadrul licitațiilor publice este încurajată, nu întotdeauna justificat, participarea agenților economici și, mai rar, al organizațiilor societății civile. Mai mult, sistemul de achitare public, cu plata post livrare serviciu, descurajează participarea organizațiilor societății civile la asemenea acțiuni, ele fiind, la momentul actual, vulnerabile din punct de vedere financiar.

Prestarea de servicii de către organizațiile societății civile nu are deocamdată un rol de sursă de suplimentare a bugetului organizației (activitate economică per se), deși conform Legii cu privire la asociațiile obștești, ele pot executa activități economice, conform prevederilor statutare și cu condiția orientării profiturilor obținute către realizarea scopurilor prevăzute în statut. Deși această oportunitate există, practici de realizare a activităților economice de către organizațiile societății civile nu sunt întîlnite frecvent.

În opinia noastră, îmbunătățirea cadrului legal-normativ în domeniul de referință, dar și reforma de descentralizare, va ameliora situația, dar nu vom asista la o creștere spectaculoasă a contractării ONG-urilor. Acest lucru însă poate fi accelerat prin sporirea gradului de încredere din partea Guver-

nului în competențele și expertiza ONG-urilor, dar și continuarea profesionalizării OSC în domeniile în care activează (prin instruire sistematică, responsabilizare și transparență, etc.)

3.5 Sensibilizare și informare

Sensibilizarea și informarea beneficiarilor sunt principalele instrumente în schimbarea de atitudine și contracararea stereotipurilor, considerate la moment cele mai stringente zone de intervenție în domeniul promovării egalității de gen și abilitarea femeilor. Chiar dacă eliminarea stereotipurilor și consolidarea unor noi modele – ale parteneriatului de gen – nu sunt descrise expres în cele două ținte ale **ODM 3**, acestea sunt pre-condiții esențiale pentru ca țintele să fie atinse către 2015.

În urma analizei răspunsurilor la chestionarele aplicate, s-a constatat că toate ONG-urile implicate în cercetare (100%) au activități de informare, adresate diferitor grupuri de beneficiari, preponderent, femei (80%). Cele mai frecvente modalități de oferire a instruirilor sunt: trainiguri, workshopuri, conferințe și dezbateri specializate.

Totodată, 70% dintre ONG-urile respondente au afirmat că periodic desfășoară și campanii de sensibilizare a opiniei publice cu privire la domeniul său de lucru. Doar 20% dintre acestea au avut fonduri speciale pentru campanii exhaustive de sensibilizare, iar 50% dintre organizații au identificat alte modalități prin care și-au realizat activitățile de sensibilizare.

Toți respondenții consideră că cele mai accesibile modalități pentru activiștii din sectorul asociativ, de a sensibiliza opinia publică sunt: evenimentele publice, participările la emisiuni radio și TV, dezbaterile din spațiul virtual și luarea de atitudine în mod public (demersuri/ scrisori deschise/ apeluri difuzate și mediatizate). Trebuie menționat faptul că aceste modalități de sensibilizare au devenit accesibile OSC în ultimii 3 ani, odată cu schimbarea puterii în stat.

Principalii parteneri care susțin ONG-le în realizarea activităților de educare și informare sunt: organizații internaționale, OSC naționale și internaționale și rareori (3 mențiuni) – alte instituții guvernamentale.

Opinia instituțiilor guvernamentale chestionate în cadrul acestui studiu relevă faptul că activitățile realizate de ONG-uri pe acest segment sunt foarte importante, având în vedere că autoritățile publice nu alocă resurse (umane și financiare) pentru acest tip de activități, excepție făcând colaborările cu partenerii de dezvoltare (de exemplu, campania cu privire la ODM-uri, desfășurată în 2007 de UNDP și Guvernul RM, campania cu privire la **ODM 3**, realizată de Un Women și MMPSF). În opinia noastră, odată cu îmbunătățirea cadrului legal-normativ cu privire la publicitatea socială, lacunele în desfășurarea unor ample campanii naționale de sensibilizare și informare a publicului larg, vor putea fi depășite.

Pentru ca OSC să desfășoare în continuare activități de sensibilizare și informare, ONG-urile evidențiază faptul că ar fi necesare:

- ♦ resurse financiare din partea statului, sectorului privat și organizațiilor donatoare pentru dezvoltarea campaniilor naționale ample în vederea promovării egalității de gen și abilitarea femeilor;
- ♦ o mai bună coordonare a activităților realizate de către toți actorii sociali și conjugarea eforturilor pentru un impact mai amplu.

3.6 Contribuția organizațiilor societății civile la schimbări

În pofida faptului că estimările exprimate de respondenți cu privire la atingerea țintelor către 2015 nu sunt unanim pozitive, OSC se declară convingși de faptul că situația se va îmbunătăți considerabil. Opiniile ONG-urilor respondente sunt împărțite în ceea ce privește cele două ținte, majoritatea afirmând că discrepanțele între salariile femeilor și ale bărbaților vor fi reduse cu cel puțin 10% până în 2015, iar îmbunătățirea situației cu privire la sporirea participării femeilor (creșterea procentuală a acestora la toate nivelele administrative) continuă să rămână sub semnul întrebării.

Această situație nu reflectă în totalitate estimările efectuate de Guvernul Republicii Moldova din 2010 când atingerea ambelor ținte au fost apreciate ca fiind „probabilă”.

Organizațiile societății civile active în domeniul egalității de gen au desfășurat diverse activități menite să îmbunătățească situația în domeniu. Astfel, unele ONG-uri își orientează activitățile către advocacy și dialog de politici, în domeniul de referință, iar alte ONG-uri (în special, cele care activează la nivel local) desfășoară cu succes activități de asistență și suport pentru diferite categorii de grupuri de femei. Există câteva ONG-uri (de regulă, cele care activează la nivel național) care și-au propus să îmbine aceste două tipuri de abordare asupra abilitării femeilor, reușind să presteze asistență și activități de instruire și training pentru beneficiare, precum și să se implice în activități de influențare a politicilor și îmbunătățirea cadrului legal-normativ.

Studiu de caz

Statistica de gen: Colaborarea actorilor sociali

Programul Național de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova pe anii 2010-2015 (PNAEG), adoptat prin Hotărârea Guvernului nr.933 din 31.12.2009, prevede o abordare comprehensivă de integrare a principiului egalității între femei și bărbați în documentele de politica din toate domeniile și la toate nivelurile de adoptare și implementare a deciziilor.

În vederea monitorizării progreselor și dezvoltării în domeniu, documentele internaționale și naționale stipulează necesitatea utilizării statisticilor de gen. Statistica și indicatorii de gen sunt elemente esențiale în definirea țintelor și monitorizarea progresului înregistrat în realizarea egalității de gen, precum și în realizarea obiectivelor mai largi de dezvoltare a societății. În contextul celor menționate mai sus, în 2008 Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova a aprobat Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul ODM, elaborat cu suportul conceptual al Fondului Națiunilor Unite de Dezvoltare pentru Femei / UNWomen și publicată în cadrul proiectului comun PNUD, UNIFEM/UN Women, UNFPA „Consolidarea Sistemului Statistic Național” cu susținerea financiară a Agenției Suedeze de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare (Sida) și PNUD Moldova.

Procesul de elaborare a Setului armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul PNAEG, s-a desfășurat în cadrul Proiectului comun ONU „Consolidarea Sistemului Statistic Național” (cu susținerea PNUD; UN Women și Guvernului Suediei). Indicatorii au fost grupați conform domeniilor PNAEG, după importanța utilizării în cadrul PN-

AEG și din punct de vedere al disponibilității în sistemul statistic național. În scopul validării indicatorilor propuși au fost organizate o serie de ateliere de lucru cu participarea experților naționali din societatea civilă și mediul academic, unităților de gen din cadrul APC, reprezentanți ai societății civile și structurilor internaționale active în domeniu.

Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul ODM a fost elaborat într-un mod participativ (cu participarea reprezentanților Guvernului, societății civile, mediului academic, organizațiilor donatoare, mass-media) în cadrul unor întruniri extinse și a 5 mese rotunde publice. Versiunea completă a setului armonizat de indicatorii de dezvoltare include 213 indicatori. La moment există suficiente date disponibile pentru calcularea a 102 indicatori. Informația aferentă calculării altor 74 de indicatori necesită anumite ajustări în procesul de colectare a datelor, în timp ce datele pentru 37 de indicatori – acestea pot fi produse numai cu un suport substanțial în ceea ce privește sistemul de colectare și producere.

Totodată, trebuie menționat faptul că și actualmente există programe care susțin dezvoltarea capacităților naționale de elaborare a statisticilor de gen (implementate de către UNWomen în perioada 2006-2010, actualul program de Împuternicire Economică a Femeilor și Programul Comun de Dezvoltare Locală Integrată al UNDP/UNWomen). Toate aceste programe sunt în întregime finanțate de către Suedia, iar statisticile naționale de gen reprezintă una dintre componentele-cheie ale acestora. În același timp și Agențiile ONU coordonează eforturile de îmbunătățire a statisticilor naționale și pun accent special pe dezagregarea pe sexe a datelor statistice în cadrul Proiectului Statistic Comun (PSC) ONU din 2007, menționat mai sus. Inițial, accentul PSC a fost în mod prioritar asupra îmbunătățirii capacităților naționale de colectare, analiză și diseminare a datelor dezagregate pe sexe, la nivel național. Începând cu 2010, accentul PSC a început să fie pus pe statisticile regionale, de asemenea, cu accent specific pe statisticile de gen. Ca urmare a unui sprijin comun al ONU în acest domeniu, au fost elaborate peste 15 publicații, care conțin date dezagregate pe sexe, printre care: versiunea îmbunătățită, completă și prescurtată a publicației „Femei și Bărbați”, Statistica Pieței de Muncă, Femeile pe Piața de Muncă, Dezvoltarea IMM-urilor prin prisma dimensiunii de gen, Set armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la gen, în contextul ODM, etc.

CAPITOLUL 4.

ROLUL SECTORULUI PRIVAT ÎN ATINGEREA ȚINTELOR ODM 3

Sectorul privat joacă un rol special în reducerea sărăciei și realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM). Deși Guvernul RM deține responsabilitatea primară în realizarea acestor obiective, abilitatea tuturor actorilor sociali de a stabili parteneriate durabile cu sectorul privat, precum și cu organizațiile societății civile, este decisivă în producerea de schimbări pozitive și îmbunătățirea, într-un mod durabil, a condițiilor de trai ale populației către 2015.

În conformitate cu datele din Registrul de stat, numărul întreprinderilor pe teritoriul Republicii Moldova în anul curent este de 161 623, dintre care: 67,2 mii de întreprinzători individuali, 72,9 mii societăți cu răspundere limitată, peste 4,8 mii societăți pe acțiuni, circa 4 mii de cooperative, aproape 1,4 mii de întreprinderi de stat și municipale și 3,1 mii de organizații necomerciale. Majoritatea dintre acestea, își desfășoară activitatea în oficiul teritorial Chișinău (95,914), urmat de oficiile teritoriale Bălți (14,893) și Cahul (6990).¹

În contextul studiului nostru, sectorul privat este abordat, în mare parte, prin prisma responsabilității sociale corporative a acestora față de societate, care implică obligația managerilor de a întreprinde acțiuni care protejează și îmbunătățesc atât interesele întreprinderii, cât și bunăstarea societății.

La studiul calitativ au participat 8 agenți economici, iar rata refuzurilor de a participa la cercetare a fost mai mare decât în cazul OSC. Principalele cauze invocate în refuz au fost: necunoașterea domeniului de referință și lipsa timpului necesar pentru interviu și chestionar.

Trebuie menționat faptul că atât OSC și partenerii de dezvoltare, precum și instituțiile guvernamentale și agenții economici s-au exprimat unanim în favoarea consolidării parteneriatelor public-privat² în ceea ce privește accelerarea atingerii ODM, dar și a altor priorități de dezvoltare ale țării.

Experții³ atrag atenția asupra faptului că succesul proiectelor de PPP depinde de mai mulți factori, printre care cei mai importanți sunt: 1) existența unui cadru de reglementare adecvat; 2) existența unui cadru instituțional adecvat; 3) capacitatea autorităților de a implementa proiecte PPP; și 4) un sector privat puternic. Totodată, un nivel înalt de corupție este un impediment major în realizarea cu succes a proiectelor. Astfel, odată cu aprobarea Legii privind PPP și a Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, practic au fost eliminate toate impedimentele legale pentru a implementa proiectele de parteneriat public privat. Problema rezidă în lipsa actelor de reglementare secundare aprobate la nivel de Guvern. Din această cauză, legea PPP este greu de aplicat, iar procesul de elaborare și aprobare a proiectelor PPP comportă diferite riscuri, inclusiv legate de asigurarea interesului public.

În ceea ce privește cadrul instituțional, experții consideră că lupta politică între componentele Alianței de guvernare nu a permis dezvoltarea și consolidarea instituțiilor necesare în conformitate

1 Conform datelor Camerei Înregistrării de Stat

2 PPP este un instrument al managementului public care are menirea de a realiza proiecte ce țin de interesul public, de dezvoltare a serviciilor și infrastructurii publice.

3 Express-analiză efectuată de Expert-Grup (2012), cu suportul Fundației Est-Europene

cu legislația în vigoare. Un exemplu în acest sens îl constituie blocarea creării Consiliului național pentru PPP, prevăzut de lege sau lipsa punctelor focale de dezvoltare a PPP în instituțiile centrale. În același timp, implementarea proiectelor de PPP este un proces complex ce necesită resurse financiare, umane și timp, iar capacitățile instituționale ale Agenției PP trebuie în continuare fortificate. Un rol important în fortificarea PPP îl are și sectorul privat, prin capacitățile sale de cooperare, transparență și corectitudine. Un factor important în dezvoltarea proiectelor PPP este și interesul public pentru acestea, astfel încât aici OSC ar putea să joace un rol important în ceea ce privește creșterea acestui interes, dar și monitorizarea coruptibilității și a echității sociale.

Exemplu de bune practici

Abilitarea economică a femeilor: Conjugarea eforturilor – Sectorul privat și partenerii de dezvoltare

ERD BAS Moldova („Business Advisory Services” al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare) cu suportul financiar al Guvernului Suediei, a lansat în acest an Programul „Femeile în afaceri”, al cărui scop este de a promova și încuraja femeile din Republica Moldova să-și dezvolte o carieră în afaceri sau o afacere proprie. Astfel, în cadrul acestei inițiative va fi oferită asistență prin co-finanțarea proiectelor de consultanță și altor activități de dezvoltare a pieței – întreprinderilor gestionate de femei sau aflate în proprietatea lor, sau întreprinderilor unde cei mai mulți dintre angajați sunt femei. De asemenea, va fi susținută diversificarea tipurilor de servicii în consultanță oferite de către femeile-consultante. Programul „Femeile în afaceri” va oferi sprijin femeilor-antreprenoare din toate sectoarele economiei naționale. Accentul va fi pus în special pe susținerea proiectelor de consultanță companiilor din industria/sectoare unde cei mai mulți dintre angajați sunt femei, precum textile/de modă, vânzări cu amănuntul, turism, catering, prelucrare agricolă, producere de obiecte de artizanat, servicii medicale, etc.

„Studiile arată că economia UE crește datorită integrării și implicării femeilor în câmpul muncii. Europa nu-și poate permite să țină grupuri largi de persoane în afara pieței muncii. În Moldova numărul antreprenorilor de gen masculin este de trei ori mai mare decât cel al femeilor”, a spus dna Ambasadoare a Suediei în Republica Moldova, Ingrid Tersman la conferința de lansare a programului.

„Prioritățile Programului „Femeile în afaceri” au fost stabilite în urma identificării problemelor cu care se confruntă femeile din Moldova la inițierea unei afaceri sau la dezvoltarea ei, purtând discuții cu mai multe femei-antreprenoare și femei-consultante din țară. Suntem convinși că promovarea spiritului de afaceri în rândul femeilor poate asigura oportunități economice mai bune pentru ele și, în acest fel, poate fi înregistrat un impact pozitiv asupra economiei naționale”, a declarat Veronica Arpintin, Manager BERD BAS Moldova.

Un studiu asupra capacității de absorbție a asistenței externe⁴ subliniază că parteneriatul public-privat trebuie să fie dezvoltat, deoarece are o capacitate mai mare de cofinanțare și va permite autorităților locale să atragă parteneri la nivel național. Acesta este un instrument neexplorat și pentru a stimula colaborarea între parteneri publici și privați, este necesar să fie realizată o analiză amplă a oportunităților și obstacolelor existente.

4 „Evaluarea capacității de absorbție a asistenței externe acordate RM” (Idis-Viitorul, 2011, cu suportul Hanns Seidel Stiftung)

Suportul oferit în cadrul acestui program de BERD BAS Moldova pentru întreprinderile locale gestionate sau deținute de femei include asistență în identificarea și definirea necesităților de afaceri ale întreprinderilor, cooperare în selectarea celor mai eficienți consultanți locali pentru soluționarea problemelor specifice de business cu care se confruntă întreprinderile, precum și granturi pentru co-finanțarea proiectelor de consultanță. BERD BAS Moldova susține companiile beneficiare prin rambursarea până la 70% din costurile proiectului de consultanță, suma maximă fiind de 10.000 de euro.

Programul „Femeile în afaceri” va dura până în 2015, iar valoarea acestuia este de un milion de euro.

4.1 Gradul de cunoaștere a ODM 3 de către agenții economici implicați în studiu

Gradul de cunoaștere a domeniului „Promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor”, precum și interesul sectorului privat cu privire la implicare în îmbunătățirile din acest domeniu, pot fi calificate ca „joasă”, în conformitate cu aprecierile oferite de respondenții care au luat parte la studiu. În același timp, toți respondenții specifică faptul că interesul lor pentru ODM-uri este „mediu”.

Din lista documentelor internaționale cu privire la prioritățile de dezvoltare, agenții economici respondenți au indicat că cunosc doar Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului. În ceea ce privește cadrul legal național în domeniul egalității de gen, precum și modificările recente la Codul Muncii, agenții economici au evidențiat faptul că acestea le sunt cunoscute. Mai mult decât atât, 3 întreprinderi (37,5% dintre agenții economici respondenți) au specificat faptul că au introdus modificările necesare, conforme cu schimbările legislative, și în documente regulatorii interne (de genul, regulament intern, codul etic al întreprinderii etc.).

În același timp, majoritatea agenților economici antrenați în studiu, indică că ei nu cunosc strategii naționale de dezvoltare a sectorului privat, inclusiv cu privire la investițiile străine și parteneriatele public-privat și doar o singură întreprindere a specificat că este la curent cu existența acestora.

În pofida faptului că agenții economici nu se auto-evaluează ca fiind interesați de domeniul de referință, opiniile exprimate de aceștia în cadrul unor întrebări specifice, denotă faptul că sunt, totuși, la curent cu evoluțiile din acest domeniu. Astfel, majoritatea (87,5%) agenților economici respondenți, califică eforturile statului în domeniul promovării egalității de gen și abilitarea femeilor ca fiind slabe, iar politicile statului în domeniul egalității de gen – nesatisfăcătoare. În același timp, contribuția OSC este apreciată ca fiind medie, iar cea a sectorului asociativ – inexistentă.

În ceea ce privește măsurile de îmbunătățire a participării sectorului asociativ, respondenții din sectorul privat au menționat următoarele:

- ◆ un grad sporit de colaborare între toți actorii sociali;
- ◆ participare sporită a sectorului privat la consultările publice;
- ◆ consolidarea unor parteneriate între OSC și sectorul privat.

4.2 Contribuția agenților economici la realizarea țintelor ODM 3 prin activitatea de bază

Legislația Republicii Moldova cu privire la Parteneriatul Public – Privat (PPP) se bazează, în primul rând, pe Legea cu privire la parteneriatul public-privat (2008) și hotărâri de Guvern care reglementează acest domeniu, regăsindu-se apoi în prevederi separate în cadrul altor legi. În același timp, unele strategii sectoriale și planuri de activitate, includ PPP ca și prioritate, iar subiectul este pe larg discutat în societate. Cadrul instituțional este asigurat de către Parlamentul Republicii Moldova, Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Finanțelor și Ministerul Economiei, precum și Agenția Proprietății Publice (2009) și Agenția Achiziții Publice. Agenția Proprietății publice deține și site-ul informativ www.pppmoldova.md prin intermediul căruia popularizează acest domeniu, oferind informații utile atât cu privire la cadrul legal-normativ, precum și experiența altor țări, etc. Agenția PP specifică și partenerii săi internaționali, după cum urmează: UNDP Moldova, Oficiul Băncii Mondiale în Moldova, Delegația Comisiei Europene în RM și FMI, oficiul din Moldova.

Sectorul privat din Moldova influențează mai mult decât s-ar părea la prima vedere, domeniul egalității de gen și promovarea femeilor, avînd astfel, impact direct asupra atingerii țintelor **ODM 3**.

Și asta pentru că în sectorul privat, femeile pot fi promovate și încurajate – ca profesioniste – ceea ce poate determina decizia acestora de a se implica în activitatea politică (progres către Ținta 1); iar politicile salariale din interiorul întreprinderii vizează în mod direct Ținta 2.

Cu toate acestea, OSC implicate în studiu apreciază eforturile sectorului privat ca fiind „scăzut”, în ceea ce privește promovarea egalității și abilitarea femeilor. De aceeași opinie este și comunitatea donatorilor, invitați să-și expună opiniile cu privire la OSC și sectorul privat în raport cu ODM-uri.

În același timp, atât OSC, cât și Instituțiile guvernamentale participante la studiu, consideră că sectorul privat trebuie să se implice mai mult în promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor.

În acest sens, în opinia ONG-urilor, agenții economici ar putea realiza la nivelul întreprinderii, anumite activități de informare, ar putea opera îmbunătățiri din perspectiva de gen în regulamente interne (inclusiv, cu referire la promovare, numiri în management, etc.) și politicile salariale, precum și acțiuni orientate spre concilierea vieții profesionale cu viața de familie.

4.3 Externalități sociale pozitive

Externalitățile sunt consecințe sau efecte care afectează viața și activitatea oamenilor, inclusiv mediul natural. Ele se concretizează în costuri sau beneficii care, deși se produc, nu sunt evidențiate în cheltuielile și rezultatele obținute de către agenții economici. Efectele respective sunt suportate și de alte persoane sau grupuri decât cele care le produc. Reieșind din această descriere, este destul de complicat să ne referim la acest aspect, cu referire la promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor. Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că beneficiile pe care le aduc agenții economici femeilor sunt multiple și în special, se referă la abilitarea economică a femeilor, ceea ce este în relație directă și cu participarea politică a acestora.

Din analiza apartenenței de gen a angajaților pe care îi au întreprinderile participante la studiu, este evident faptul că în anumite domenii de activitate precum energetica sau industria vinificatoare ac-

tivează preponderent bărbații, în timp ce în așa sectoare ca producția, serviciile de sănătate și confecțiile sunt antrenate mai mult femeile. În fond, această constatare consonează cu datele statistice existente, cu referire la sferele ocupaționale ale femeilor și bărbaților.

4.4 Responsabilitate Socială Corporativă

În Moldova numărul companiilor mari care implementează și derulează proiecte de Responsabilitate Socială Corporativă (RSC) este în creștere. Fiind corect integrată în activitatea întreprinderii RSC reprezintă un stimulent pentru inovație și un bun instrumentar de marketing. Prin activitățile sociale IMM pot să-și îmbunătățească poziția pe piață și să ridice competitivitatea prin consolidarea imaginii de piață, să sporească competența și loialitatea angajaților, fidelizarea clienților și îmbunătățirea indicatorilor financiari.

Pentru a vedea care este situația respectivă în Republica Moldova, a fost realizat un studiu cu privire la Responsabilitatea socială a IMM-urilor.⁵ S-a constatat că fiecare al doilea respondent cunoaște termenul de RSC, 30,1 la sută – parțial cunosc termenul, iar pentru alte 17,5% – termenul nu este cunoscut. Conform studiului efectuat 4% din respondenți consideră RSC o modalitate de sprijinire a fundațiilor sau ONG-urilor, 39,7% – drept acțiune de voluntariat orientată spre ajutorarea comunității, iar 30,5% – acțiuni de benefacere. Din cei chestionați, doar 17,8 la sută consideră că activitățile de RSC sunt modalități de îmbunătățire a imaginii întreprinderii. Unii dintre respondenți (5,7 %) sunt de părerea că activitățile de RSC sunt impuse de autoritățile locale.

Din analiza efectuată în baza rezultatelor studiului a rezultat faptul că întreprinderile medii se impică mai activ în activitățile de responsabilitate socială (82,4%), fiind urmate de întreprinderile mici – 72,0 % și micro-întreprinderile – 49,1 %. Aceasta poate fi explicat prin faptul, că odată cu dezvoltarea afacerii, managementul companiei nu se limitează doar la aspectele economice ale afacerii, dar începe să acorde o anumită atenție și problemelor sociale. Investigând motivele pentru care întreprinzătorii moldoveni se angajează în activități de RSC, s-a constatat că, pe primul loc se plasează dorința de a crea o imagine pozitivă a întreprinderii (55,3%), fiind urmată de motivarea etică a managerului (36,2%) și crearea unor relații bune cu administrația publică (35,1%).

Același studiu subliniază faptul că întreprinzătorii moldoveni sunt de părere că prin implicarea activă a IMM-urilor în acțiunile de RSC acestea pot contribui la rezolvarea problemelor sociale din localitate. Recunoscând faptul că profitul constituie unul din scopurile de bază al oricărei afaceri, respondenții consideră că în afară de profit întreprinderea trebuie să se implice activ în dezvoltarea comunității în care activează (92%).

Majoritatea acțiunilor de RSC sunt activități orientate către forța de muncă (servicii pentru angajați – 34%, organizarea instruirilor – 28% și protecția sănătății angajaților – 25%), fiind urmate de activități orientate către dezvoltarea comunității (acordarea de ajutoare persoanelor sărace – 33,5 %, activități culturale – 27,7%, colaborarea cu instituțiile de învățământ – 27,1% etc.), activități orientate către piață (analiza satisfacției clienților – 29,2%) și cele orientate către mediu (acțiuni de protecție a mediului înconjurător – 17,%).

⁵ Cercetare realizată pe un eșantion de 184 de persoane – întreprinzători și manageri al întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) din mai multe localități ai Republicii Moldova în cadrul proiectului "Managementul competitivității economice a Republicii Moldova în contextul proceselor de globalizare și integrare europeană și regională" finanțat de Academia de Științe din Moldova.

În Republica Moldova, există companii care implementează activități de responsabilitate socială în ceea ce privește sfera socială și de aici un interes sporit pentru elaborarea instrumentelor de management și business responsabil social, care ar putea fi un pas important pentru ca sectorul privat să-și asume angajamentele de realizare a unor acțiuni concrete.

În mod obișnuit, IMM pot realiza acțiuni de RSC în mod independent, dar recomandabilă este modalitatea prin care se creează parteneriate cu sectorul public, societatea civilă și mediul de afaceri. Și asta pentru că asemenea parteneriate au un impact pozitiv asupra procesului de dezvoltare durabilă a comunității locale, iar sustenabilitatea proiectului crește considerabil.

Insuficiența fondurilor și lipsa cunoștințelor în domeniu sunt principalele obstacole în calea realizării mai multor acțiuni de RSC. În același timp, înțelegerea neadecvată a RSC ca fiind obligatorie sau cu costuri suplimentare pentru întreprindere – determină o reticență sporită a sectorului privat față de RSC.

Atitudinea statului față de întreprinderile social responsabile, precum și necesitatea perfecționării legislației, inclusiv fiscale, constituie factori importanți care influențează decizia managementului referitor la implicarea în acțiunile de RSC.

În baza cercetărilor și analizelor efectuate asupra sectorului privat, se poate constata că cele mai frecvente domenii de aplicare a programelor sociale ale întreprinderilor din Republica Moldova sunt:

Acțiuni de caritate;

- ◆ Susținerea proiectelor cultural – educative;
- ◆ Ocrotirea sănătății și activități de protecția mediului;
- ◆ Dezvoltarea regională;
- ◆ Aportul la creșterea economiei și implementarea tehnologiilor moderne pentru dezvoltarea comunității.

În Moldova sunt peste 50 de companii care au aderat la Pactul Global,⁶ iar dintre acestea, cele mai active sunt următoarele:

- 1) ICS “Red Union Fenosa” S.A., Servicii electro-energetice;
- 2) „Moldcell” S.A., Servicii în telecomunicații;
- 3) PTC “Bioprotect” S.R.L, Servicii pentru producători agricoli;
- 4) BC „Mobiasbanca–Groupe Societe Generale” S.A, Servicii financiare;
- 5) BC Moldova Agroindbank S.A, Servicii financiare;
- 6) Î.M. „Sun Communications” S.R.L, Servicii în telecomunicații;
- 7) JSC „Orange Moldova” S.A, Servicii în telecomunicații.

Aceste întreprinderi sunt cele mai receptive la problemele sociale din societatea noastră și se implică în mod constant în diferite proiecte sociale ce țin de domeniul lor de activitate sau sponsorizează activități culturale. De cele mai dese ori, proiectele sociale presupun anumite acțiuni de caritate, iar evenimentele culturale sunt concerte-campanii de colectare de fonduri, spectacole de divertisment de sensibilizare pentru o anumită cauză etc. Activitățile de RSC nu au vizat în mod explicit **ODM 3**, deși unele dintre aceste întreprinderi au avut activități orientate spre grupuri-țintă “femei” (de regulă, ele aflate în dificultate).

⁶ Pactul Global reprezintă o inițiativă a ONU ce încurajează companiile să adere, să susțină și să implementeze, în limitele sferei lor de influență, un set de principii de bază în domeniul drepturilor omului, standardelor de muncă, mediului ambiant și combaterii corupției.

Exemple de bune practici

Orange Moldova

Proiectul social „Protecția și Abilitarea Economică a Victimelor Traficului de Ființe Umane și a Violenței Domestice în Moldova”

Fondul ONU pentru Populație implementează actualmente acest proiect cu susținerea Fundației ORANGE Moldova, în colaborare cu Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Ministerul Sănătății prin intermediul a patru organizații ale societății civile – parteneri în proiect: Asociația Psihologilor din Tighina, Asociația familiilor mono-parentale din Cahul, Centrul de Criză Familială “SOTIS” din Bălți și Asociația Obștească „Artemida” din Drochia.

Acest proiect are ca scop să asigure integrarea durabilă în câmpul muncii a femeilor provenite din grupuri social vulnerabile, din zone rurale sărace, cu un nivel scăzut de educație, mame a cel puțin un copil, victime/potențiale victime ale violenței domestice, prin creșterea posibilităților de instruire și angajare. Activitățile proiectului constau în prestarea serviciilor de orientare și consiliere din punct de vedere psihologic, social și juridic; orientare, consiliere și instruire profesională; oferirea de granturi sau sprijin pentru inițierea unor afaceri prin procurare de echipament sau instrumente de lucru. Beneficiare de consiliere profesională sunt 300 femei; de instruire profesională – 80 femei și alte 20 femei sunt beneficiare de granturi sau sprijin în auto-angajare prin procurare de echipament, instrumente de lucru etc.

Deși inițial proiectul urma să se finalizeze în iulie, 2012, activitățile continuă să fie implementate deoarece se dorește ca până la sfârșitul anului o parte dintre beneficiare să aibă posibilitatea de a-și iniția propria afacere, aducătoare de venit, cu ajutorul unor granturi sau un sprijin ce constă în procurare de echipamente sau instrumente de lucru.

(Bugetul total al proiectului: 105,000 USD, dintre care, contribuția Fundației Orange Moldova este de 80,000 USD și contribuția UNFPA – 25,000 USD)

Proiectul „Burse pentru fete din institutii de tip internat”

Centrul de Informații Universitare și Fundația Orange Moldova a anunțat în acest an lansarea ediției a II-a a proiectului, care va fi implementat cu suportul financiar al fundației, în colaborare cu Ministerul Educației și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei din RM.

Obiectivele proiectului sunt de a contribui la școlarizarea fetelor care provin din medii nefavorabile, și de a reduce inegalitatea în vederea accesului lor la studii preuniversitare, medii de specialitate și/ sau superioare, pentru a obține o profesie, astfel încât, apoi, să se integreze în societate, devenind membre depline ale acesteia.

În cadrul proiectului se vor oferi, în baza de concurs, 80 de burse a câte 12,000 lei fiecare, pentru anul de studii 2012-2013. Bursele sunt destinate pentru acoperirea necesitatilor curente ale fetelor ce țin de efectuarea studiilor: cazare, masa, procurare de cărți și instrumente necesare pentru orele practice etc.

De asemenea, în cadrul proiectului se va asigura și suportul informațional necesar pentru integrarea acestor tinere în societate: servicii de informare și consiliere pe întreaga perioadă a proiectului, orientare profesională și personală, astfel încât, după finisarea studiilor, fetele să devină independente.

Deși este un subiect nou pentru Republica Moldova, în 2010 a fost organizată prima ediție a Concurșului Național în domeniul Responsabilității Social Corporative pentru întreprinderile mici și mijlocii.⁷ La acest eveniment au luat parte mai multe întreprinderi mici și mijlocii, care au fost premiate în cadrul Forumul Internațional al Întreprinderilor Mici și Mijlocii. Prin intermediul acestei competiții, se urmărește încurajarea și promovarea includerii preocupărilor sociale în activitatea mediului de afaceri.

4.5 Filantropie și investiții comunitare

Conform Legii nr.1420 cu privire la filantropie și sponsorizare, din 31.10.2002, articolul 1:

- 1) Prin noțiunea de activitate filantropică se înțelege acordarea de ajutor material benevol, imparțial și necondiționat sau prestarea de servicii gratuite de către persoane fizice sau juridice pentru o persoană (un grup de persoane), fără a cere în schimb vreo recompensă, plată sau executare a anumitor obligațiilor și fără a obține vreun profit.

Exemplu de bună practică Întreprinderea Gas Natural Fenosa

Întreprinderea Gas Natural Fenosa a obținut în 2009 Mercuriul de Aur – Marcă comercială Responsabilă Social, iar în 2010 și-a elaborat propria Politică de Responsabilitate Corporatistă. Astfel, Compania a elaborat un sistem de evidență a indicatorilor, pentru a monitoriza modul de aplicare a politicii de responsabilitate corporatistă, raportarea gradului de îndeplinire a acestora și fixarea obiectivelor de responsabilitate.

Indicatorii raportați în diferite capitole ale Raportului cu privire la responsabilitatea corporatistă, au fost definiți cu ajutorul unei metodologii de 360°, ce a ținut cont de criteriile interne și externe de valorare a responsabilității corporatiste și de metodologia internațională RepTrak, aplicată de către Gas Natural Fenosa pentru măsurarea reputației. Indicatorii cuprind toate domeniile relevante, se referă la ultimii trei ani și permit informarea organelor de guvernare și administrare cu privire la rezultatele activităților desfășurate, detectarea acțiunilor de îmbunătățire și definirea noilor obiective.

Compania implementează diverse proiecte de impact, în special, pentru probleme de mediu și susținerea tinerilor.

⁷ Concursul a fost organizat de PNUD în parteneriat cu Orange Moldova și Moldova-Agroindbank și Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM), a Ministerului Economiei RM.

- 2) Activitatea de sponsorizare se desfășoară de către persoane fizice și juridice benevol, la solicitare și constă în acordarea de mijloace financiare sau de alte bunuri pentru susținerea unor acțiuni de interes public.”

La fel, în conformitate cu actul legislativ menționat mai sus, scopurile activității filantropice sînt:

- a) susținerea și protecția socială a persoanelor, inclusiv îmbunătățirea situației materiale a persoanelor puțin asigurate, reabilitarea socială a șomerilor, invalizilor și altor persoane, inapte, din cauza particularităților fizice sau intelectuale ori din alte motive, să-și exercite de sine stătător drepturile și interesele legitime;
- b) pregătirea populației pentru depășirea consecințelor calamităților naturale, catastrofelor ecologice sau de altă natură, pentru prevenirea eventualelor accidente sau dezastre;
- c) ajutorarea victimelor războaielor, calamităților naturale, epidemiilor, catastrofelor ecologice sau de altă natură, conflictelor sociale și interetnice;
- d) ridicarea prestigiului și a rolului familiei în societate, protecția mamei și a copilului;
- e) acordarea de asistență materială organizațiilor filantropice, instituțiilor sociale și medicale;
- f) susținerea unor alte acțiuni de interes public ce necesită asistență financiară și materială.

Articolul 19, stipulează că:

- 1) Statul garantează și asigură protecția drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice participante la activitatea filantropică și de sponsorizare.
- 2) Persoanele cu funcție de răspundere care împiedică persoanele fizice și juridice să-și realizeze dreptul de a desfășura activitate filantropică și de sponsorizare poartă răspunderea stabilită de legislația în vigoare.

În studiul cu privire la Reponsabilitatea Socială a IMM-urilor, se menționează faptul că deși întreprinderile folosesc diverse metode de responsabilitate socială (donații, sponsorizare, parteneriate, activități de voluntariat etc.), acțiunile filantropice predomină. Momentul pozitiv al acțiunilor filantropice îl prezintă contribuția la soluționarea unei probleme sociale concrete. Însă experiența țărilor dezvoltate arată că ele constituie un punct de plecare în evoluția politicilor de RSC. Dacă, inițial, acțiunile filantropice sunt bazate pe raționamente spontane și dispersate, odată cu dezvoltarea activității date se face o corelare cu strategia companiei și dorința de a îmbunătăți situația în cele mai apropiate domenii. Acest tip de acțiuni se vor multiplica atunci cînd tradiția pentru activitățile de RSC se va fortifica și la noi.

Comaniile private participante la studiul nostru calitativ au menționat ca parteneri de bază în activitățile lor filantropice și sponsorizări sînt instituțiile de stat, organizațiile internaționale, organizațiile neguvernamentale, precum și alte companii private naționale sau străine.

4.6 Dialog de politici

Cadrul legal existent (Legea nr. 239-XVI din 13.11.2008) specifică explicit că autoritatea publică responsabilă de elaborarea proiectului de decizie va consulta cetățenii, asociațiile și alte părți intere-

sate prin următoarele modalități: dezbateri publice, audieri publice, sondaj de opinie, referendum, solicitarea opiniilor experților în domeniu, crearea grupurilor de lucru permanente sau ad-hoc cu participarea reprezentanților societății civile. Ținând cont de această prevedere și de atribuțiile de bază ale Confederației Naționale a Patronatului⁸ (CNPM), aceasta participă la elaborarea și avizarea proiectelor de legi și acte normative, care prezintă interes pentru activitatea agenților economici.

CNPM este o organizație patronală, neguvernamentală, independentă, necomercială și apolitică, care reprezintă și apără, la nivel național, drepturile și interesele membrilor săi în relațiile cu puterea legislativă, executivă, judecătorească și cu sindicatele. Actualmente CNPM întrunește 7 federații și uniuni patronale, 9 asociații patronale și profesionale și 11 întreprinderi. Numărul estimativ al întreprinderilor reprezentate de CNPM este de peste 2500 în care sînt angajați circa 220.000 salariați. CNPM are ca scop major să reprezinte patronatele și mediul de afaceri în cadrul dialogului social tripartit Guvern – Patronate – Sindicate.

În vederea participării nemijlocite în dialogul de politici publice relevante sectorului privat, CNPM are asigurată reprezentare constantă în multe structuri, printre care:

- ◆ Comisia republicană pentru consultări și negocieri colective;
- ◆ Consiliul de administrare al Casei Naționale de Asigurări Sociale;
- ◆ Consiliul de administrare al Companiei Naționale de Asigurări în Medicină;
- ◆ Consiliul de administrare al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă;
- ◆ Consiliul Economic pe lângă Prim-ministru;
- ◆ Consiliul național pentru Dezvoltare Durabilă și Reducere a Sărăciei;
- ◆ Consiliul Director al Fondului pentru susținerea și dezvoltarea micului business;
- ◆ Consiliul național de Formare Profesională Continuă;
- ◆ Comisia de Stat și grupul de lucru pentru reglementarea activității de întreprinzător;
- ◆ Grupul coordonator și grupele sectoriale pentru elaborarea Cadrului de Cheltueli pe Termen Mediu;
- ◆ Grupul de monitorizare a implementării strategiei naționale de combatere a corupției;
- ◆ Comitetul director pentru implementarea programului internațional ILO-MIGRANT.

Deși CNPM se arată deschis pentru colaborari și noi membri, nu toate întreprinderile fac parte din această organizație patronală. Astfel, se poate presupune că accesul întreprinderilor de acest gen, la procesele de consultare și luare a deciziilor este mai anevoios. Întru depășirea acestui impediment, Guvernul Republicii Moldova lansează în mod constant dezbateri și consultări publice, la care invită publicul larg.

Cu toate acestea, respondenții intervievați în cadrul studiului nostru au specificat că implicarea lor în procesul consultărilor asupra politicilor și cadrului legal-normativ este „mediu”, iar implicarea în elaborarea și implementarea politicilor naționale/ locale de dezvoltare privind implementarea ODM-urilor în general și **ODM 3**, în particular, este absentă.

În vederea promovării unui dialog de politici mai intens și eficient cu autoritățile, unii agenți economici au subliniat necesitatea elaborării unor strategii și planuri de acțiuni comune – între agenți economici, între agenți economici și OSC de profil, între agenții economici și partenerii de dezvoltare, precum și între toți acești trei actori sociali.

4.7 Contribuția sectorului privat la schimbări

Gama largă de probleme din domeniul egalității de gen și abilitarea femeilor reclamă o implicare tot mai activă și consistentă a sectorului privat.

După desfășurarea Ședinței Plenare de nivel înalt a Summit-ului ODM al ONU (2010), Adunarea Generală a ONU, prin Declarația finală⁹ adoptată de Adunare, a reafirmat rolul crucial pe care sectorul privat îl are pentru dezvoltare și a făcut un apel către acesta în vederea implicării în atingerea ODM-urilor către 2015.

În acest document, există referință explicită (punctul 12) cu privire la egalitatea de gen, specificându-se că „egalitatea de gen, abilitarea femeilor, promovarea drepturilor femeilor și eradicarea sărăciei sunt esențiale pentru dezvoltarea socială și economică, și astfel, pentru atingerea tuturor ODM-urilor. Este necesară implementarea integrală a Declarației de la Beijing și a Platformei de Acțiuni. Consolidarea egalității de gen și abilitarea femeilor sunt deopotrivă un scop central al dezvoltării și un instrument important de atingerea a tuturor ODM-urilor”.

Declarația de la Paris evidențiază conceptul de „dreptul de proprietate”, ca un principiu central în cadrul noului profil de asistență externă oferit țărilor, specificând că țările partenere exercită conducere asupra politicilor și strategiilor de dezvoltare și coordonează acțiunile de dezvoltare. În același timp, Agenda de acțiuni de la Accra a făcut ca angajamentul la un dialog general privind politica națională să devină mai explicit: țările s-au angajat să consolideze proprietatea statului asupra dezvoltării prin implicarea într-un dialog deschis și exhaustiv asupra politicilor de dezvoltare cu Parlamentul, autoritățile locale și organizațiile societății civile; donatorii se obligă să sprijine eforturile pentru a mări capacitatea tuturor actorilor de dezvoltare – parlamentelor, guvernelor centrale și locale, organizațiilor societății civile (OSC), institutelor de cercetare, mass-media și sectorului privat – de a avea un rol activ în dialogul privind politica de dezvoltare și rolul asistenței externe privind contribuirea la realizarea obiectivelor de dezvoltare ale țărilor.

În declarația ONU menționată mai sus este specificat că femeile sunt agenți veritabili ai dezvoltării, motiv pentru care sectorul privat este reclamat să asigure acces egal, pentru fete și femei, la educație, la servicii de bază, servicii de sănătate, oportunități economice și la procesele de luare a deciziilor. ONU subliniază că investițiile în fete și femei au efecte de multiplicare asupra productivității, eficienței și creșterii economice. Totodată, ONU accentuează importanța abordării integrate a genului în procesele de formulare și implementare a politicilor.

Planul de acțiuni specificat în document are un capitol separat pentru **ODM 3** (punctul 73), cu 12 acțiuni prioritare.

De asemenea, ONU încurajează toți actorii sociali (punctul 64) să se implice mai mult în monitorizarea asistenței oficiale, în conformitate cu Declarația de la Paris și Agenda de la Accra.

9 www.unglobalcompact.org/docs/news_events/9.1_news_archives/2010_09_22/mdg_outcome_document.pdf

În cadrul Summit-ului ODM a avut loc și Forumul Sectorului privat, cu mai multe teme de lucru, dintre care una a fost dedicată promovării egalității de gen și abilitarea femeilor.¹⁰ Astfel, în cadrul lucrărilor Forumului s-a concluzionat că toți actorii sociali trebuie să colaboreze în vederea asigurării incluziunii femeilor și considerării experiențelor și competențelor acestora pentru a consolida societăți puternice, economii viabile și pentru a atinge la nivel național și internațional toate scopurile de dezvoltare, drepturile omului și sustenabilitate.

Parteneriatele multilaterale formate între actorii care contribuie la dezvoltare – autorități centrale și locale, societatea civilă și sectorul privat sunt cheia dezvoltării societății într-un mod echitabil. Acest lucru va putea fi realizat plenar atunci când toți actorii sociali implicați vor conștientiza beneficiile mutuale. Totodată, pentru o mai bună cooperare a sectorului privat cu organizațiile societății civile există necesitatea perfecționării cadrului legislativ care să stimuleze participarea agenților economici în sprijinirea activităților realizate de organizațiile neguvernamentale.

10 http://unglobalcompact.org/docs/issues_doc/un_business_partnerships/UNPSF2010/Women_Equality.pdf

CAPITOLUL 5.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În urma cercetării calitative efectuate, s-a evidențiat faptul că actualmente în Moldova, poate mai mult decât oricând, este vitală implicarea tuturor actorilor care contribuie la dezvoltare: Guvern, sectorul privat, organizații ale societății civile și partenerii de dezvoltare. În opinia noastră, doar conjugarea eforturilor acestor actori-cheie, într-un spațiu de dialog constructiv, eliminând ambițiile individuale și de grup, poate oferi oportunitatea construirii unei societăți sănătoase și durabile.

Un rol deosebit în acest parcurs îl joacă societatea civilă și companiile private. Prin urmare, antrenarea activă a societății civile și a companiilor private în acțiuni tangențiale țintelor naționale ale **ODM 3**, ar contribui la atingerea indicatorilor preconizați. Astfel, pe lângă politicile sectoriale de domeniu, sunt necesare promovarea politicilor de dezvoltare a societății civile și a sectorului privat și de stimulare a implicării lor pentru asigurarea unui mediu durabil.

Rolul OSC în atingerea **ODM 3** este unul enorm, dar nu toate ONG-urile sunt conforme cu acest postulat. La nivel național, există unele ONG-uri care fie nu cunosc Declarația Mileniului, fie cunosc doar superficial conținutul acesteia și mai ales, fiecare obiectiv în parte și țintele respective. Se pare că acest lucru se datorează faptului că în perioada semnării acesteia, dar și în următorii câțiva ani, Statul nu era angajat plenar în implicarea cetățenilor în procesele de consultare a politicilor, astfel încât această categorie de actori sociali a fost neglijată încă la etapa incipientă.

La depășirea acestui vid informațional a influențat pozitiv campania lansată de UNDP de sensibilizare și familiarizare a opiniei publice cu privire la ODM-uri. Cu toate acestea, în opinia noastră și acum există ONG-uri dezinteresate de ODM-uri, precum și unele care nu văd relevanța acestora în activitatea lor de zi cu zi.

Totodată, multe ONG-uri din Moldova, inclusiv cele implicate în studiu, au un înalt grad de responsabilitate și implicare în ceea ce privește contribuția la atingerea ODM-urilor și în speță, **ODM 3**.

Concluzii majore la nivelul societății civile

- 1) Deși sarcina principală în atingerea **ODM 3** o are Guvernul Republicii Moldova, organizațiile societății civile consideră că sunt parteneri importanți ai instituțiilor guvernamentale în realizarea activităților ce țin de promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor.
- 2) Chiar dacă este evident faptul că multe ONG-uri se implică constant în acțiuni menite să avanseze țara către atingerea **ODM 3**, acest demers nu este unul asumat în mod unanim de către toate ONG-urile active în domeniul de referință.
- 3) Actualmente în Moldova există doar câteva organizații neguvernamentale care demonstrează viabilitate, inclusiv economică și angajament constant în domeniul egalității de gen.
- 4) Deși OSC sunt motivate și interesate să contribuie mai mult la **ODM 3**, acestea nu au capacitate de acoperire națională în subiectul abordat, precum și nu au fondurile necesare pentru aceasta; majoritatea OSC nu dispun de echi-

pamentul și resursele necesare (umane, financiare și logistice) pentru o mai vastă implementare a programelor pe care le realizează.

- 5) Unele organizații care activează în Moldova depind foarte mult de finanțările străine și astfel, în această situație, nu pot să-și planifice pe viitor activități durabile în concordanță cu prioritățile de dezvoltare ale țării.
- 6) Se conturează o nouă tendință în sectorul asociativ: o categorie mică de ONG-uri care, în virtutea unui înalt grad de receptivitate de gen, includ perspectiva de gen în organizații și proiecte, ceea ce contribuie semnificativ la îmbunătățirea situației în domeniul de referință.

Concluzii majore la nivelul sectorului privat

- 1) Agenții economici consideră într-o mai mică măsură decât OSC că sunt parteneri importanți ai instituțiilor guvernamentale în realizarea activităților ce țin de promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor, menționând totodată, rolul cvasi-absolut al Guvernului.
- 2) Sectorul privat urmează să parcurgă pași rapizi pentru a fi apreciați ca având un grad înalt de responsabilitate social corporativă (ținând cont de numărul mare de întreprinderi oficial înregistrate – 161.623, și cele care fac parte din Pactul Global – 57, ceea ce semnifică un procent infim (0,03%).
- 3) Doar un număr destul de mic și în mod tradițional – aceleași companii – realizează activități prin care susțin dezvoltarea țării, adițional impactul activității sale economice. Și mai mic este numărul celor care publică rapoartele sale de responsabilitate socială, pe paginile web sau rapoarte anuale.
- 4) Sectorul privat nu beneficiază de platforme inclusive de participare la discuții și consultări cu alți actori sociali, în special, cu instituțiile guvernamentale privind agenda de dezvoltare a țării și politici publice în domeniu.

Constatări comune

- 1) Se atestă o necesitate stringentă pentru consolidarea cadrului comun de colaborare și parteneriat, în vederea atingerii țintelor **ODM 3**, atât pentru coordonarea și conjugarea eforturilor, precum și în scop de monitorizare și eficientizare a activităților.
- 2) Fără leadership-ul autorităților în acest sens, dar și susținerea acestora, pot apărea anumite dificultăți.
- 3) Agenții economici și organizațiile societății civile, implicați în cercetare, au apreciat realizările de până acum ale Guvernului, insistând totodată și asupra faptului că ritmul de desfășurare a anumitor programe și proiecte trebuie accelerat, iar implicarea OSC și sectorului privat trebuie să fie una sistematică și plenară.
- 4) Organizațiile Societății Civile

Pe viitor, în vederea soluționării problemelor ce țin de promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor, respondenții din partea societății civile sugerează că s-ar putea implica în:

Advocacy

- ♦ advocacy pentru promovarea aspectelor de promovare a abordării integrate a genului în toate politicile și susținerea implementării eficiente a acestora;

Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor**Obiectivul 3**

- ◆ advocacy pentru sporirea participării femeilor în funcții decizionale prin fortificarea cadrului legal și introducerea cotei de reprezentare, la toate nivelurile, în toate structurile puterii;
- ◆ participarea la elaborarea și implementarea instrumentelor de reformare a sistemului de protecție socială și politicilor de conciliere a vieții de familie cu viața profesională;
- ◆ dezvoltarea parteneriatelor viabile și integrate cu autoritățile publice centrale și locale;
- ◆ crearea mecanismelor de punere în aplicare și de monitorizare a implementării politicilor publice din domeniul egalității de gen;
- ◆ susținerea MMPSF în elaborarea cadrului normativ pentru serviciile prestate în domeniul vizat;
- ◆ participarea la elaborarea și implementarea politicilor specifice de angajare în vederea asigurării plății echitabile, non-discriminării și participării la luarea deciziilor.

Prestare de servicii:

- ◆ îmbunătățirea condițiilor de trai ale femeilor prin asigurarea accesului egal la servicii sociale și medicale de calitate, în special, a femeilor din grupurile vulnerabile;
- ◆ dezvoltarea serviciilor alternative de îngrijirea a copiilor;
- ◆ atragerea de resurse financiare suplimentare prin intermediul proiectelor.
- ◆ Informare și sensibilizare:
- ◆ participarea activă în grupurile de lucru, grupuri consultative, mese rotunde intersectoriale;
- ◆ desfășurarea campaniilor pentru a promova egalitatea de gen și beneficiile acesteia, de sensibilizare referitor la discriminarea de gen;
- ◆ implicarea mai activă prin mobilizarea comunitară în educația familială, educația tinerilor, planificări familiale, leadership feminin, etc.;
- ◆ contribuirea la responsabilizarea APL față de abilitarea femeilor la nivel local;
- ◆ consultație și participare la instruirea specialiștilor din domeniu;

Necesități ale sectorului asociativ

Pentru realizarea acestor activități reprezentanții sectorului asociativ susțin că ar avea nevoie de:

- ◆ o mai bună coordonare a procesului de parteneriat din partea autorităților;
- ◆ date statistice reale privind gradul de implementare a țintelor **ODM 3** și a progresului realizat, precum și date specifice pentru anumite domenii (de ex. violența împotriva femeilor);
- ◆ mai multe informații despre implicarea organizațiilor societății civile și sectorul privat în realizarea **ODM 3**;
- ◆ contribuție financiară de la stat.

Recomandări din partea instituțiilor guvernamentale

- ◆ organizarea campaniilor informaționale și proiectelor educaționale și de formare în domeniu;
- ◆ contribuție în asigurarea durabilității implementării proiectelor, inclusiv cele guvernamentale;

- ◆ implicare în consultarea politicilor și strategiilor din domeniul vizat;
- ◆ responsabilizarea APL în soluționarea problemelor.

Recomandări din partea Organizațiilor internaționale

- ◆ acordarea suportului instituțiilor guvernamentale în lucrul cu grupurile țintă ale **ODM 3**, în special cele din gruurile vulnerabile;
- ◆ facilitarea implicării comunităților în rezolvarea problemelor locale relevante **ODM 3**;
- ◆ desfășurarea unor acțiuni strategice, coordonate și întreprinse în comun cu alte ONG-uri, întreprinse la nivel național, instituțional și local în această direcție;
- ◆ monitorizarea și evaluarea politicilor implementate sub aspect de respectare a drepturilor omului și eficiența asistenței externe oficiale.

În același timp și organizațiile neguvernamentale au evidențiat câteva aspecte în ceea ce privește activitatea instituțiilor guvernamentale, subliniind că acestea trebuie să se implice în continuare în:

- ◆ Perfecționarea cadrului legal în vederea promovării egalității de gen și armonizarea legislației în domeniul de referință;
- ◆ Dezvoltarea unui sistem de monitorizare a cazurilor de discriminare și asigurarea accesului la justiție pentru femeile din grupul de risc;
- ◆ Perfecționarea și optimizarea cadrului instituțional în domeniul;
- ◆ Desfășurarea unor campanii naționale de informare a populației cu privire la egalitatea de gen și abilitarea femeilor;
- ◆ Asigurarea unor condiții favorizante pentru identificarea oportunităților de diversificare a veniturilor de către OSC;
- ◆ Măsuri concrete de minimizare a riscurilor asociate fenomenului migrațional și sărăciei extreme.

Sectorul privat

Sectorul privat consideră că pe viitor își vor orienta eforturile spre:

- ◆ Acordarea de subvenționări grupurilor-țintă a **ODM 3**;
- ◆ Sponsorizări pentru activități specifice **ODM 3**;
- ◆ Îmbunătățirea lucrului intersectorial.

Recomandări din partea sectorului asociativ

Sectorul neguvernamental recomandă sectorului privat în vederea dezvoltării antreprenoriatului social:

- ◆ Dezvoltarea unor servicii specializate pentru femei în special, în comunitățile rurale;
- ◆ Dezvoltarea parteneriatelor public-privat;
- ◆ Acordarea unor facilități economice femeilor, specifice activității întreprinderii (credite preferențiale, prime anuale, foi de tratament, etc.).

În ceea ce privește dezvoltarea responsabilității sociale, ONG-urile recomandă sectorului privat:

- ◆ Participarea la realizarea acțiunilor de susținere a femeilor/ fetelor din grupurile social-vulnerabile;

Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor

Obiectivul 3

- ◆ Susținerea campaniilor de informare și sensibilizare în ceea ce privește egalitatea de gen și abilitarea femeilor;
- ◆ Oferirea spațiului mediatic gratuit pentru publicitate socială;
- ◆ Cofinanțarea unor proiecte sociale cu impact asupra domeniului de referință;
- ◆ Acordarea suportului financiar femeilor din familii defavorizate ce activează în întreprindere.

Recomandări din partea organizațiilor internaționale

- ◆ Adoptarea politicilor de resurse umane sensibile la gen;
- ◆ Acordarea suportului femeilor care lucrează în întreprindere, după caz;
- ◆ Ca parte din responsabilitatea social corporativă, oferirea suportului, inclusiv financiar femeilor, experților și ONG-urilor, care promovează femeile în funcții de luare a deciziilor;
- ◆ Dezvoltarea programelor de comunicare cu populația, desfășurarea activităților de filantropie și cofinanțare a proiectelor în domeniul **ODM 3**.

Recomandări din partea instituțiilor guvernamentale

- ◆ Implicare sporită în procesele de consultare asupra politicilor publice;
- ◆ Adoptarea politicilor interne conforme cu **ODM 3** și legislația în vigoare;
- ◆ Oferirea suportului și asistenței ONG-urilor în implementarea unor programe/ proiecte care vizează **ODM 3**;
- ◆ Inițierea unor acțiuni de pionierat adresate grupurilor-țintă fete și femei;
- ◆ Elaborarea unor cadre specifice de promovare a femeilor în funcții decizionale în vederea susținerii profesionistelor din companie.

BIBLIOGRAFIE

- 1) Primul Raport Național „Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova”, Guvernul RM, Chișinău, 2005;
- 2) Al doilea Raport cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului, Guvernul Republicii Moldova, Chișinău, 2010;
- 3) Raportul Național de Dezvoltare Umană de la excluziune socială la o dezvoltare umană incluzivă, 2010/2011, UNDP, 2011;
- 4) Studiu privind dezvoltarea organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova, Soros, UNDP, Chișinău, 2007;
- 5) Raportul cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului: „Noi provocări – noi sarcini”, Guvernul Republicii Moldova, Chișinău, 2009;
- 6) Strategia națională de dezvoltare a societății civile;
- 7) Strategia Națională de Dezvoltare, Legea nr.295 din 21.12.2007;
- 8) Buciușcan Silvia, Responsabilitatea socială a întreprinderilor în contextul integrării RM în comunitatea europeană, 2010, AȘM.

LISTA RESPONDENȚILOR

Lista Organizațiilor non-guvernamentale participante la studiu:

- 1) Amnesty International Moldova (www.amnesty.md)
- 2) Asociația de Asistență Juridică pentru Femei
- 3) Asociația femeilor „Inițiativa”
- 4) Asociația Presei Independente (www.api.md)
- 5) Asociația psihologilor din Tighina
- 6) Asociația „Always Together”
- 7) Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare” (www.progen.md)
- 8) Clubul Politic al Femeilor 50/50 (www.club50.md)
- 9) Comitetul internațional pentru diplomație civică (www.civicdiplomacy.org)
- 10) Forul Organizațiilor de femei (www.womenforum.md)
- 11) Gender Doc (www.lgbt.md)
- 12) Fundația Est-Europeană (www.eef.md)
- 13) Fundația Soros-Moldova (soros.md)
- 14) PromoLex (www.promolex.md)
- 15) Pro Business-Nord (www.pbn.org.md)
- 16) Reprezentanța Winrock Internațional din Moldova (www.winrock.org.md)

Lista agenților economici participanți la studiu:

- 1) Compania „Acorex Wine Holding” (www.acorex.net)
- 2) Compania de construcție și design „Arhiconi Grup” (www.arhiconi.com)
- 3) Fabrica de încălțăminte „Zorile” (www.zorile.md)
- 4) Fabrica de confecții „Ionel”
- 5) Clinica de medicină estetică „Sancos” (www.sancos.md)
- 6) Gas Natural Fenosa (www.gasnaturalfenosa.md)
- 7) Compania farmaceutică „Vinamex” (www.vinamex.md)
- 8) Fabrica de dulciuri „Bucuria” (www.bucuria.md)